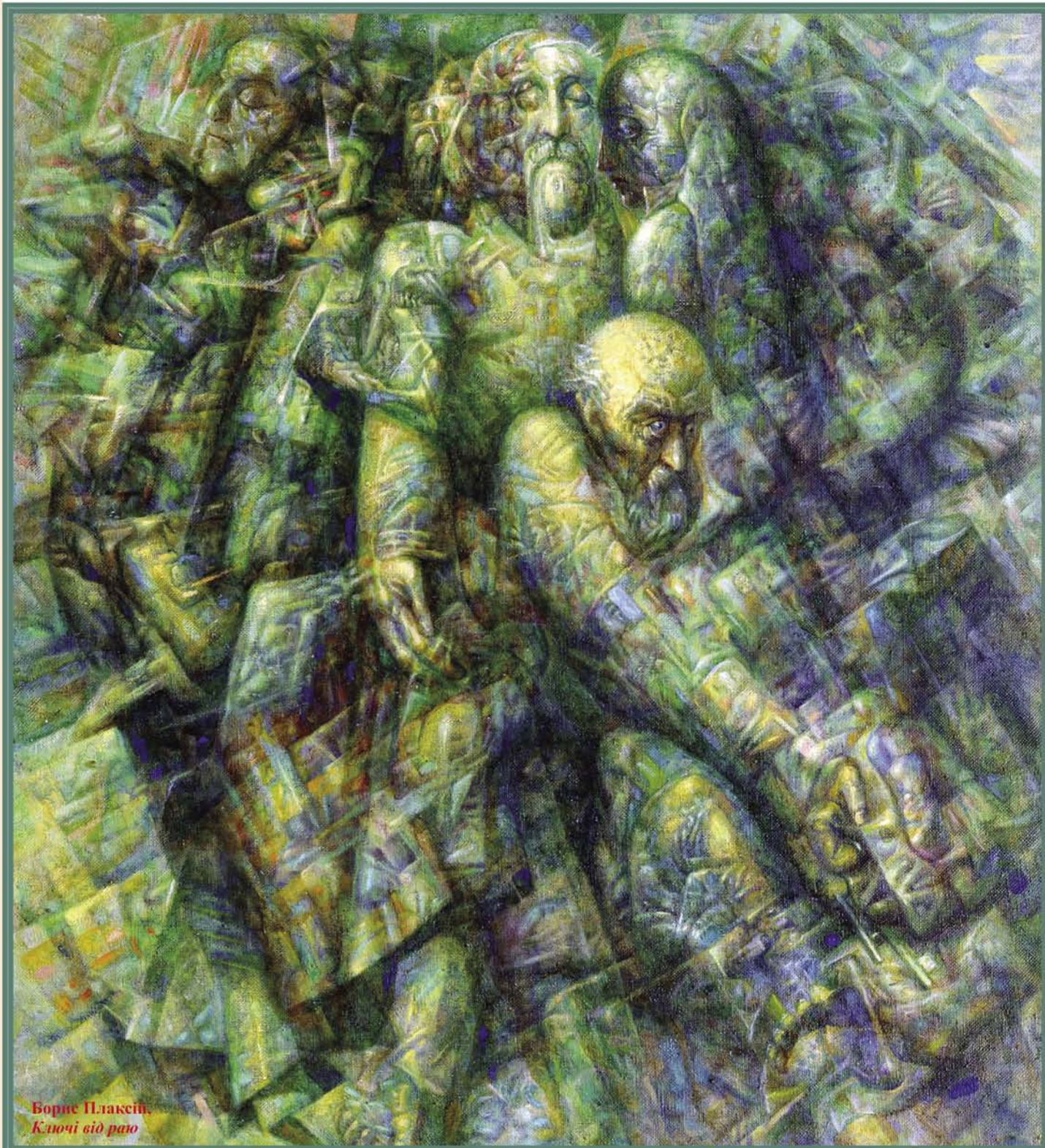

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання. № 284, лютий, 2018

Борис Плаксіні.
Ключі від раю

І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...

М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Румунське перевидання кийвського Синопису й літературознавчо-ідеологічні колізії сьогодення
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка
- ❖ За образом же і подобою...: поезія Михайла Михайлюка
- ❖ Василь Довгий – лицем в лице зі своїми сучасниками
- ❖ Виховний потенціал оповідань для дітей Михайла Трайсти
- ❖ Олександр Гаврош відроджує міф про Пінтю Хороброго
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXXVII). Фольклористика
- ❖ Покинув нас Микола Крамар
- ❖ Із сучасної румунської поезії:
• Джео Богза
• Сорін Аурел Санду
- ❖ Костіка II-ий (Із циклу ПРОМАХИ)
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели)
8. Про жито, пісні та сусідів
- ❖ Добруджо, мій рідний краю
- ❖ Полянські звичаї і традиції
• Свальба (весілля)
- ❖ Дитячі сторінки

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНСЬКЕ ПЕРЕВИДАННЯ КИЇВСЬКОГО СИНОПИСУ Й ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧО-ІДЕОЛОГІЧНІ КОЛІЗІЇ СЬОГОДЕННЯ

Перевидання старого цінного твору завдячується багатьом чинникам, зазвичай, на нашу думку, тому, в якій мірі трактовані в ньому питання – на денному порядку і в нових часах, коли його перевидано.

Так можна б, гадаємо, сприйняти румунське перевидання 2017 кийвського Синопису 1674 р. професором чеської мови Департаменту російської й слов'янської філології Бухарестського університету Анкою Іріною Йонеску за рукописом № 249 перекладу від 1767 р. (72 аркуші; переписаного в Молдові монахом Рафаїлом; збереженого в Бібліотеці Академії Румунії)¹. Кийвський Синопис, ймовірно, належить українському православному діячеві німецького походження, вченому-богослову, філософові та історикові, архимандритові Києво-Печерського монастиря, ректорові Києво-Могилянської Академії Інокентію Гізелю (1600 ? – 18(28) листопада 1683 р.). Дане румунське перевидання було презентоване на організованій Союзом українців Румунії, Бухарестським університетом, Асоціацією славистів Румунії, Факультетом іноземних мов та літератур та Департаментом російської і слов'янської філології Міжнародній конференції «Українці Румунії – історія, сучасність та перспективи» (18-19 листопада 2017 р., Факультет іноземних мов та літератур)².

Спонукою для Анки Іріни Йонеску до видання цього рукопису послужив, за її ж словами, той факт, що це один з найповніших рукописних румунських перекладів Синопису, написаний найкращою архаїчною мовою (подібною до мови румунських літописів – І.Р.), якій притаманні «гідні уваги стилістичні особливості», завдяки яким він, поряд з іншими рукописними перекладами, «на протязі приблизно 100 років користувався великою популярністю серед тогочасних читачів».

Споряджене ґрунтовною науковою вступною студією, коментарями та примітками, дане видання, перш за все, подає зацікавленому румунському читачеві цінні інформації про великий розмах друкування і поширення книг в Україні XVII ст., про життя і діяльність Інокентія Гізеля в цьому русі та про сприйняття й розповсюдження даного знаменитого українського твору в Румунії. «Безперечним є той факт, відзначає Анка Йонеску, що на території Румунських Країн Синопис користувався рідкісною популярністю, де, можливо, побутував в оригіналі, але і в перекладах, збережених у рукописах»³. В Румунії було здійснено три послідовні переклади Синопису, представлені 12-ма рукописами, датованими кінцем XVII – першою половиною XVIII ст. Сім з-поміж них описали І. Біану та Р. Каракаш⁴, а восьмий – авторка

даного видання⁵. Ці рукописи зберігаються в Бібліотеці Академії Румунії: рукопис № 101 (82 аркуші, 34x21,5 см), «писаний смиренним Никанором» 10 травня 1753 р.; № 204 (241 аркуш; охоплює і Життя Великого Петра, самодержця всієї Росії); № 249 (72 аркуші), переписаний в Молдові монахом Рафаїлом; № 476 (186 аркушів) XVIII ст., належав прибухарестському монастиреві Калдарушань; № 770 (82 аркуші) XVIII ст., «перекладений помолдавському 25 березня 1753 р. покірним Євлоґієм», який, звертаючись до читача благальними віршовими рядками, зізнається, що мудрість Бог йому дарував, але якщо читач знайде дещо помилково ним написане, то хай простить йому, бо він – «німецька людина»:

*Poftescu dar, cetitoriu, gășind undeva greșit,
S-ți aduci aminte că om neputincios sint;
Că având înțelepciune de la Dumnezeu dăruită,
Din dragostea ta va fi greșeala mea acoperită;*

рукопис № 1134 (72 аркуші), на 60-ій сторінці якого вказано, що переклад здійснено за кийвським виданням Синопису 1680 р.; № 2353 (204 аркуші, серед яких і Життя Петра Великого, самодержця всієї Росії); № 34 (121 аркуш) 1754 р., який охоплює і розділ про язичницькі божества слов'ян.

За відомим в румунській історіографії «рукописом Бобулеску» кийвський Синопис повністю надрукував 1917 р. Ніколає Йорґа⁶, уривки з рукопису № 1134 надрукував відомий румунський фольклорист Мосес Ґастер (1856-1939) у його Румунській хрестоматії⁷ та в роботі на німецькій мові *Rumänische Beiträge zur russischen Götterlehre* («Archiv für slavische Philologie», XXVIII, 1906, 575). Кийвський Синопис використав видатний румунський вчений-енциклопедист, поліґлот, історик, орієнталіст і письменник Дімітріє Кантемір (1673-1723) у своїй праці *Хронограф давнини румуно-молдо-влахів*⁸ та в написаному 1716 р. латинською мовою *Описі Молдови*⁹, в першому розділі якого *Про релігію молдован (Despre religia moldovenilor)* відзначає, що даки, «як твердять всі нам відомі історики, походять від скіфів», «і в такому разі, без того, щоб помилитись, можна допускати, що молдовани поклонялись, як це видно з руських літописів, тим же божествам, як і скіфські народи»: «богові грому *Перунові*, богові худоби *Волосові*, богові воздуха *Похвістові*, богові веселості *Ладо*, богові жнив *Кулало* й іншим їм подібним, як *Ослядо* (?), *Хорса* (*Хорс* – І.Р.), *Дашуба* (*Даждьбог* – І.Р.), *Стріба* (*Стрибог* – І.Р.), *Семаргле* (*Семарг* – І.Р.) і *Мокоша*» (*Мокош* – І.Р.)¹⁰.

(Продовження на 4 с.)

РУМУНСЬКЕ ПЕРЕВИДАННЯ КИЇВСЬКОГО СИНОПСИСУ Й ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧО-ІДЕОЛОГІЧНІ КОЛІЗІЇ СЬОГОДЕННЯ

(Продовження з 3 с.)

Київський *Синопис* (від грецького – «огляд», «виклад», «короткий курс») зазнав три видання (I-е – 1674 р., II-е – 1678 р., III-є – 1680 р.). У першому виданні в ньому викладено тільки історію Київської Русі, як і впливає з його заголовка: *Синописъ или краткое собраніе отъ различныхъ летописцевъ о начале славяно-російскаго народа и о первоначальныхъ князехъ богоспасаемаго града Києва*. У другому виданні (1678 р.) добавлено розповіді про сходження на престол Федора Олексійовича по смерті у 1676 р. його батька Олексія Михайловича та розповіді про прихід турків під Чигирин у 1677 р. У третьому виданні (1680 р.) наведено оповідання про боротьбу в Чигирині 1677-1678 рр.

Беручи до уваги те, що в румунському перекладі заголовка *Синопису* замість «великого князя Алексея Михайловича» подано «Федора III Алексеєвича Михайловича» і не перекладено «... (князя) всея Великия, Малыя и Белья Росии самодержца», як це фігурує в деяких виданнях твору, добавлено, що переклад «був написаний 7175 (1667) року, 25 червня» і «...зданий до друку в році сотворіння 7188 (1680)», а в корпусі твору не те що «не згадується Москва» (Анка Йонеску), а навпаки, фігурують глави «Про перенесення Митрополита Київського в Москву», «Про те, звідки два митрополити в Росії – один у Москві, а другий у Києві», «Про те, звідки російські самодержці вінець царський на собі носити почали», то зрозуміло, що видання 2017 р. перекладено румунською мовою рукопису № 249 ще потребує інтертекстуального перегляду стосовно джерельної бази його постанов.

Київський *Синопис* передавався ще з 1681 р., зазнавши щонайменше 25 чи навіть 30 видань.

«Хоч більше зупинявся на подіях української історії, писав Сергій Єфремов, *Синопис* був єдиним шкільним підручником історії по цілій Росії»¹¹. Дмитро Чижевський тримався думки, що в *Синописі* «подано переважно українську історію, російська подається лише як певне доповнення загальної картини та великими прогалинами»¹². А Іван Огієнко відзначав, що *Синопис* 1674 р. «перейшов на Москву, мав великий вплив на історіографію XVII та XVIII віку», «і був там підручною книгою до самого XIX віку»¹³. За Огієнком, «Київський *Синопис* – перший підручник з історії України» (Там само).

Подібну Огієнкові з певними деталізаціями думку подають сучасні огляди *Синопису*, демонструючи, що даний твір – це протосоціологічна праця, він «деякий час вважався першим підручником з історії України»¹⁴. Юрій Мицик, наприклад, вважає, що без *Синопису* не обходиться практично жоден підручник з джерелознавства та історіографії України, Білорусії та Росії, «якого часто трактують як пам'ятку російського літописання»¹⁵. Підсумковий висновок Юрія Мицика такий: «...київський *Синопис* є пам'яткою української історіографії, першим

друкованим узагальнюючим твором з вітчизняної історії», якому «важливе місце у розвитку історичної думки» забезпечує «ряд актуальних ідей», вміщених у ньому.

Правдоподібно, за вміщені у ньому ідеї, актуальні і в теперішньому суспільно-історичному стані України, київський *Синопис* перевидано, наприклад, 2002 року в адаптації до сучасної української мови¹⁶. Сучасне румунське перевидання *Синопису* 2017 р. було спонукане бажанням Анки Ірини Йонеску «подати у розпорядження румунської читацької публіки одну з лектур, якою розважалися 250 років тому прадіди румунської інтелектуальної еліти» (Вступна студія, с. 13).

Сучасним румунським науковцям же варто пригадати, що румунська історіографія XVII-XVIII ст. була зацікавлена *Синописом* як джерелом історії слов'янських народів, зокрема російського після перемоги отоманських військ 1683 р. біля Відня та «вражаючої важливості особистості царя Петра I»¹⁷. Це історична подія, після якої підпорядкування української Церкви Київського патріархату Константинополю поступово замінюється підпорядкуванням Московській патріархії¹⁸. *Синопис* у тодішніх монастирських колах сприймався як твір-опонування тенденціям московського підпорядкування¹⁹. А Інокентій Гізель, якого Олена Сирцова вважає автором цього твору, у липні 1654 р. був посланий Київською митрополією до Смоленська на переговори з царем із проханням підтвердити давні вольності Київської митрополії. Він, вважає Сирцова, користувався аргументами *Синопису*, у главі якого «О семъ ѡкуду два митрополиты въ Рѡсеи, единъ въ Москвѣ, а другій въ Києвѣ» автор оповідає про ускладнення в церковних стосунках між Києвом та Московією. Події, відзначає М. Грушевський, Переяславської угоди, в контексті яких появився *Синопис*, не викликали ентузіазму київських ієромонахів²⁰, оскільки на переговорах «робився сильний натиск в тому напрямі, щоб українське духівництво прийняло зверхність московської патріархії» (М. Грушевський, *Історія України-Руси*. Т.9. К., 1931, с. 867).

Гізель помер 18 листопада 1683 р., а Київська митрополія була перепідпорядкована московському патріаршому престолу. Це внаслідок того, що після захоплення Константинополя турками 1435 р. багато ідеологів Візантійської імперії та православ'я емігрували до Москви, і на угоду московським самодержцям проголосили Москву єдиним законним духовним спадкоємцем православного Константинополя. З XV ст. Москва проголосила себе не тільки духовною наступницею Константинополя, але й відкрито заявляла про свої права на землі Візантії.

Актуальність *Синопису* у момент його появи і пізніше, відзначає Анка Йонеску, «завдячується не лише тому, що він – звичайна історична оповідь про минуле, а й тому, що вміщає багато рефлексій та натяків про сучасність, що тодішні читачі зразу зрозуміли». Хоча авторка вступної

студії не розкриває зміст рефлексій та натяків твору, можна припустити, що вона пов'язує їх із наслідками самопроголошення Москви духовною наступницею Константинополя й її прав на землі Візантії.

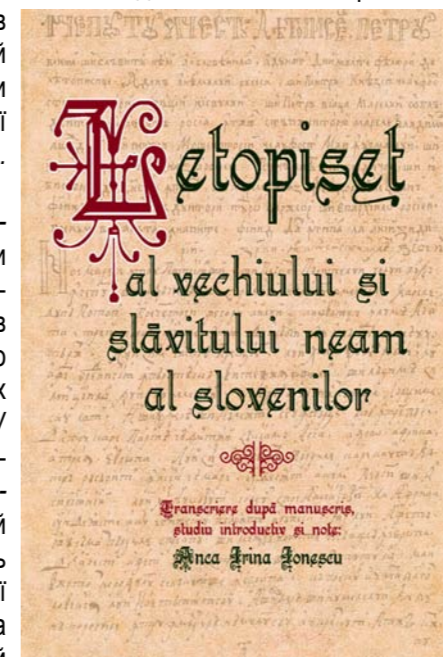
Своїми аргументами київський *Синопис* актуальний і зараз для сьогоднішньої України. В червні 1992 р. було утворено Українську православну церкву Київського патріархату на чолі з митрополитом Філаретом, якого Російська православна церква відлучила від церкви і досі не визнає Київський патріархат. На сьогодні, читаємо 21 січня 2018 р. в інтернеті (<http://tsn.ua/ukrayina>), «відбуваються церковні пристрасті між Російською православною церквою та Київським патріархатом». В тому ж джерелі читаємо, що питання про автокефалію Української православної церкви «на сьогоднішній день не є актуальним для українських православних» і що «Українська православна церква ще не готова до незалежності від Москви» (див. і: <http://news.bigmir.net/ukrayine/1685>), ба, більше того, «механічне об'єднання православних християн України в єдину помісну церкву на сьогоднішній день – небезпечно: може призвести до подальшого поділу і фрагментації українського православ'я» (<https://tsn.ua/ukrayina/21> 21 січня 2018 р.).

Інший актуальний меседж *Синопису* – це відстоювання українцями права на свободу. У своєму творі, відзначає Олена Сирцова, «Гізель подав ідею міфологічної пам'яті слов'ян про споконвічну свободу міфологемою їх походження від біблійного Яфета». У виданнях 1678 і 1680 рр. подав концептуальне доповнення у главі *О свободе или волности славенской*, в якій наголосив, що слов'яни завжди «въ всяческой свободѣ живяху». За свої славні діяння вони ще від Александра Македонського отримали «привилеї или грамоту на пергамене златомъ написаную». Цей додаток Гізель подав, бо після смерті 1676 р. царя Олексія Михайловича (гаранта свободи) його наступник Федор Олексійович не поступав так, і «Гізель вирішив „нагадати“ йому». На превеликий жаль, всупереч постійному сьогоднішньому «нагадуванню» успадкованого українцями від Бога, як пише в *Книгах буття українського народу*, права на свободу, постійно проявляється і зазіхання на неї.

Поряд із настільки високими оцінками київського *Синопису* та Інокентія Гізеля, який «як Атлант відстоював незалежність української церкви від Москви» (Стефан Яворський), у сучасних ідеологічних дебатах та в наукових розвідках існують і радикально протилежні думки, як погляд Леоніда Залізняка, що вперше надрукований 1674 р. *Синопис* Інокентія Гізеля значно вплинув «на формування імперської історичної концепції в Росії», оскільки в *Синописі* «Київська Русь проголошувалася

першим етапом російської державності»²¹. Тієї ж думки й Анка Йонеску, але в її помислах наявний дивний еkleктизм: з однієї сторони вона показує, що «автор (*Синопису* – I.P.) є ревним прибічником першенства київської цивілізації порівняно з цивілізацією Московського Князівства», а з іншої твердить: «Гізель був тієї думки, що давня російська держава постала в Києві» і «він намірився здійснити історію російського народу, починаючи з легендарних часів Київської Русі до сучасних його днів».

Ідею Гізеля, твердить Залізник, мовляв, сприйняв М. Карамзін і «праукраїнську за законами європейської історії державу» Київську Русь включив до національної історії Росії, як першу російську державу». В середині XIX ст. справу Карамзіна продовжив М. Погодін, стверджуючи, що до XIII ст. в Києві жили росіяни, і лише після татарського погрому Середнього Подніпров'я 1240 р. вони нібито емігрували на Верхню Волгу, а на їхнє місце з Волині та Галичини прийшли українці. Далі, основується на працях класика російської історичної науки В. Ключевського,

переконливо спростовує думку Погодіна, демонструючи її абсурдність. Спростовує Залізник і посталу після Другої світової війни концепцію про так звану древньоруську народність, що була, ніби, «далекою попередницею єдиного радянського народу» і, основується на працях М. Покровського, М. Грушевського, А. Кримського, А. Толочка, Я. Ісаєвича, Я. Дашкевича і ін., підсумовує, що в Київській Русі був «конгломерат споріднених і досить близьких племен, що групувалися в праукраїнський, прабілоруський, праросійський, псково-новгородський субетноси».

Шановна авторка вступної студії перевиданого нею в 2017 р. румунського *Синопису* обіцяє написати наукову розвідку про мову перекладів цього твору. Це – гідний поваги намір, але його здійснення надто важке, оскільки румунська термінологія, вживана в перекладах, а головне в розвідках про *Синопис*, неповні відповідає історичній дійсності. *Київська Русь* і *древньоруська мова*, наприклад, в румунському науковому обігові – це *Rusia Kieveană* і *limba rusă veche* (*Київська Росія*, і *давня російська мова*), й тоді нема чого дивуватися, коли навіть вузівські викладачі, правда, неслов'янської філології (у русистів зазвичай – промосковські погляди), та диктори й виступаючі по телебаченню вважають Україну «штучною державою», посталою після розпаду СРСР. Далі, вживані в передрукованому румунському *Синописі* похідні від вищезгаданих слова і вирази *oști ruse, rusul, fiii rusești* – це *російські* (а не *руські* – I.P.) *війська, росіянин* (а не *русич* – I.P.), *російські сини*.

(Продовження на 6 с.)

РУМУНСЬКЕ ПЕРЕВИДАННЯ КИЇВСЬКОГО СИНОПСИСУ Й ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧО-ІДЕОЛОГІЧНІ КОЛІЗІЇ СЬОГОДЕННЯ

(Продовження з 5 с.)

Вживаний в *Синописі* на означення Київської держави термін *Rosia* (рівнозначний укр. *Росія*, рос. *Россия*), в якій Володимир «зміцнив і додержав (*a întărit ...desăvârșit*) православну віру конче б належно пояснити, а то румунський читач сприйме невідповідну інформацію. Не ясний йому ні вживаний у заголовку твору термін *neam a slovenilor* (народ словенів), термін, вжитий в українській історіографії на означення окремого племені – *словени новгородські*, які у поході 907 р. разом з усіма підвласними Олегові брали участь поряд з *кривичами, древлянами, радимичами, полянами, северянами і в'ятичами* (*Нариси історії УРСР*, К., 1957, с. 375). Під *россами* чи *руссю* в *Синописі* розуміються *поляни, кияни*, до яких, відзначає Олена Сирцова (*Текстологія та історіософія Синопису*, с. 83), «москва є окремим слов'янським народом – як *поляки, литва, поморяни, волинці*».

Для наукового оцінення *Синопису* достовірним усвідомленням його мови не зашкодило б мати на увазі твердження І. В. Жиленко: «На сьогоднішній день текст твору відомий тільки окремим фахівцям». Слідуючі його редакції зазнали постійних змін. Мова *Синопису* XVII-

Примітки

1 *Letopiseș a vechiului și slăvitului neam al slovenilor*. Transcriere după manuscris, studiu introductiv și note de Anca Irina Ionescu, Editura Universității din București, 2017.

2 Lansare de carte: *Letopiseș a vechiului și slăvitului neam al slovenilor*. Prezentare de Anca Irina Ionescu, Octavia Nedelcu, Maria Zavera.– Uniunea Ucrainenilor din România, Universitatea din București, Asociația Slaviștilor din România, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Departamentul de Filologie Rusă și Slavă, Conferința Internațională «Ucrainenii din România – istorie, contemporaneitate și perspective» (18-19 noiembrie 2017, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine).

3 Див.: P.Constantinescu-Iași, *Relațiile culturale româno-ruse din trecut*, București, 1954; Н.Мохов, *Очерки истории молдавско-русско-украинских связей*, Кишинев, 1961; А.Јукоски, *Les relations culturelles entre L'Ukraine et la Moldavie*, «Vlle Congrès international des slavistes. Communications de la delegation française», Paris, 1973.

4 I.Bianu, R.Caracaș, *Catalogul manuscriselor românești I* (Nr. 1-300), București, 1907; I.Bianu, R.Caracaș, *Catalogul manuscriselor românești II* (Nr. 301-723), București, Leipzig – Viena, 1913; Vol. III (Nr. 726-1061).

5 Anca Irina Ionescu, *Date noi cu privire la circulația traducerilor românești ale «Sinopsisului kievean»*, «Romanoslavica», XIX, București, 1979, p. 77-82.

6 N.Iorga, *Operele lui Gheorghe Brancovici*, «Revista istorică», III, 1917, 2-6, p. 26-84.

7 Moses Gaster, *Chrestomație română*, Leipzig; București, 1891, I, p. 51-53.

8 Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimeii a româno-moldo-vlahilor*, alctuit de Domnul Moldovei. Ediția Gr.Tocilescu, București, 1901, p.55.

9 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei de ~*, în Sfânta Monastire Neamțul, în anul 1825.

10 «...dacă vroim să credem că dacii cei vechi se trăgeau din sciti – cum zic toți istoricii pe care îi cunoaștem – atunci se poate presupune, fără teamă că vom greși, că moldovenii s-au închinat la

XVIII ст., відзначає вона, – староукраїнська та російська або українська чи руська редакція церковнослов'янської мови. А Ірина Фаріон тієї думки, що *Синопис* написаний спільним для Києва та Москви *славенороським язиком*, і в ньому наявне джерело мовної свідомості українців другої половини XVII ст.²³ На її думку, складник етноніма *слов'яни* автор твору виводить від біблійної *слави* Афетових племен при вавилонському стовпотворінню. А етнонім *росси* етимологізує від дії *розсіяння/поширення* племен, від містечка *Роси*, що неподалік від Великого Новгорода або від річки *Росі* та від *русого волосся* жителів. За нею, терміни *русський* і *російський* (народ) – тотожні із терміном *росси* етимологізує від дії *розсіяння/поширення* племен, від містечка *Роси*, що неподалік від Великого Новгорода або від річки *Росі* та від *русого волосся* жителів. За нею, терміни *русський* і *російський* (народ) – тотожні із терміном *слов'янський*. Вперше вжитий в творі етноатрибутив *російський* – це з грецької мови етимологізована форма *руский*. Термін же *славеноросійський* – це компонентне поєднання синтагми *славено Роскій*, тобто *славно Роскій*, отже *слов'янський+русський*.

Провідні ідеї київського *Синопису* 1674 року, як впливає хоча б з вищевказаних фактів, актуальні й по цей час в Україні, завдяки чому ним цікавляться сучасні материкові вчені, а то й іноземні, всіма сприймаючи даний твір цінним, змістовним і мовною природою якого ще підлягають подальшим дослідженням.

aceiași zei la care s-au închinat – după cum se vede din cele ce spun cronicile rusești – neamurile scite, cum sânt: *Peruna*, zeul tunetului, *Volos*, zeul dobitoacelor, *Pohvist*, zeul văzduhului, *Lado*, zeul veseliei, *Kupalo*, zeul secerișului, și alți zei ca aceștia, precum *Oslado*, *Chorsa*, *Dașuba*, *Striba*, *Semargle* și *Mocoșă*». Цитовано за: Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Editura «Ion Creangă», București, 1978, p. 195.

11 Сергій Єфремов, *Історія українського письменства*. Видання друге, с. 82.

12 Дмитро Чижевський, *Історія української літератури від початків до доби реалізму*, Українська вільна Академія Наук в США, Нью Йорк, 1956, с. 304.

13 Іван Огієнко, *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*, Київ, 1918, с. 50.

14 Див.: <https://uk.wikipedia.org/> 29 січня 2018 р.

15 Юрій Мицик, *Київський «Синопис» як підручник з історії Русі-України* // «Історія в школах України», № 6, 2009 р.

16 І.В.Жиленко, *Синопис київський*. К.: ВІПОЛ, 2002.

17 Р.Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine au XVIIe siècle*. I. «Revue roumaine d'histoire», IX, 1970, 4, p. 696.

18 <https://uk.wikipedia.org/> 9 січня 2018 р.; F.Sysyn, *The Cultural, Social and Political Context of Ukrainian History Writing. 1620-1690* // *History, Culture and Nation: An Examination of Seventeenth Century Ukrainian History*. Cambridge, Mass., 1985, p. 307-308.

19 Олена Сирцова, *Текстологія та історіософія «Синопису» Інокентія Гізеля в аргументації авторської ідентичності твору // «Київська Академія»*. Випуск 9. С. 78-86.

20 М.Грушевський, *Переяславська угода України з Москвою 1654 року*. Статті і тексти, К., 1918, с. 50.

21 Ленід Залізник, *Проблема давньоруської народності // <https://storinka.m.kiev.ua/article.php?id=933>*

22 Юрій Мицик, *Київський «Синопис» як підручник з історії Русі-України* // «Історія в школах України», № 6, 2009 р., с. 47-48.

23 Ірина Фаріон, *«Синопис» Інокентія Гізеля як джерело мовної свідомості українців у другій половині XVII століття* // «Науково-ідеологічний центр імені Дмитра Донцова», 2/3 2018.

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

ПСАЛОМ 52: «ПРЕБЕЗУМНИЙ В СЕРЦІ СКАЖЕ, ЩО БОГА НЕМАЄ...»

Пребезумний в серці скаже,
Що Бога немає,
В беззаконії мерзів,
Не творить благая.
А Бог дивиться, чи є ще
Взискающий Бога?
Нема добро творящого,
Нема ні одного!

Коли вони, неситії,
Гріхами дознають?
Їдять люде замість хліба,
Бога не згадають,
Там бояться, лякаються,
Де страху й не буде.
Так самі себе бояться
Лукавії люде.

Хто ж пошле нам спасеніє,
Верне добру долю?
Колись Бог нам верне волю,
Розіб'є неволю.
Восхвалимо Тебе, Боже,
Хваленієм всяким;
Возрадується Ізраїль
І святий Іаков.

Святі отці, як видатні теологи й аналітики Сятого Письма Василій Великий, Хрисостом, Григорій Ніський, Теодорит і ін., відзначають, що «Псалом 52-ий», який передає майже вцілому «Псалом 13-ий», повторюється, тому що «атеїзмом зветься, коли хтось каже, що Бога немає, а це – найбільший і найстрашніший гріх, якщо Святий Дух не задовольняється одноразово картати за цей гріх, а постарався відкрити та подвійно влучити стрілою картанням і тавруванням, щоб показати, наскільки ганебний і поганий перед Богом такий гріх між іншими», зауважує Григорій Ніський, мотивуючи, що християни радіють, коли пророцтва Давида явні (Сув. Eftimie Zigabenu și Sf. Eftimie Aghioritul – «Psaltirea în versuri în tâlcuirea Sfinților părinți» / «Псалтир в тлумаченні святих отців», vol. 1, 1979, Ps. 52, p. 624), бо всіх хулителей Бога було покарано трагічним кінцем – лихоліттями, природними нещастями, війнами тощо.

Псалмоспівець Тарас Шевченко зупиняється на «Псалмі 52-му», де Давид визначає найбільший гріх людства, бо кожний безбожник «в беззаконії мерзів» – підкреслює український геній: «Пребезумний в серці каже,/ Що Бога немає,/ В беззаконії мерзів,/ Не творить благая,/ А Бог дивиться чи є ще/Взискающий Бога?! Нема добро творящого,/ Нема ні одного!» Хто не визнає Господа Бога, як робили і роблять фарисеї, погани, політеїсти та атеїсти, гине у своїй власній злобі, коли добра не творить, бо, – стверджує Давид, – «З. Бог зорить із неба на людських синів, щоб побачити, чи є там розумний, що Бога шукає. 4 Усі повідступали, разом стали огидними, нема добродіє, нема ні одного!..» Те саме підкреслює і Шевченко: «Нема добро творящого,/ Нема ні одного!» І все це через падіння народів у байдужість

і безбожжя, звідки тільки крок у безодню. Потрібно уточнити, що в часи Давида і пізніше поганами та безбожниками називали іудеїв і греків, асирійців і селевкідів від Сінаххеріба до Антіоха IV-го Епіфана, яких засуджують пророки і псалмоспівець через їхню душевну сліпоту, що доводить людину «у своїм серці» вважати, що «немає Бога», а таких безумників сліпих душею було і буде на землі: «Коли вони неситії/Гріхами дознають?», тобто коли опам'ятаються ненаситні і ненависні «лукавії люди» і перестануть робити зло, за яке чекає грізна кара згідно із застереженням Св. Апостола Павла:

10 як написано: «Немає справедливого, ані одного!

11 Немає тямущого, немає, хто шукав би Бога.

12 Усі з дороги збилися, зробилися нікчемні! Немає, хто добро творив би, ані одного!

13 Їхне горло – гріб відкритий, до обману язик їх схильний, отрута гадюча у них під губами.

14 Уста у них прокльонів повні і гіркоти.

15 Щоб проливати кров, швидкі їхні ноги.

16 На їхніх дорогах злидні і руїна.

17 Вони не відають дороги миру.

18 Немає Божого страху у них перед очима».

(Послання Апостола Павла до Римлян 3:10-18.)

Апостол навчає, що ті, хто не знає Бога, не поважає Божу справедливість і Закон Божий, вони – нікчемні, «до обману язик їх схильний, отрута гадюча у них під губами», вони самозасуджуються і нищать, бо ж «їхне горло – гріб відкритий»; вони добра не чинять, бо вони «лиходії, що поїдають мій народ, начебто хліб їли? Вони не призивають Бога» (Давид).

(Продовження на 8 с.)

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 7 с.)

У своїм переспіві Шевченко риторично, не без іронії, влучно запитується: «Коли вони неситі/ Гріхами дознають?/ Їдять люде замість хліба,/ Бога не згадають/ Там бояться, лякаються,/ Де страху й не буде,/ Так самі себе бояться/ Лукаві люде». Отже, коли вони боятимуться Бога і припинять «їсти хліб» свого ближнього, коли припинять чинити зло, щоб не боятися своєї тіні, бо ж самі себе бояться лиходії, як відомо нам з пословиці: «На злодію шапка горить»?!

Псалмоспівець Давид звертає увагу на те, що людині треба у Бозі багатити, духовно (свідчать додаткові рядки цього 52-го Псалму відносно 13-го), бо тільки Господь Бог правий і карає безбожників, щоб і сліду їхнього не було на землі: «Бог розсипав кості тих, що облогою стали проти тебе. Сором укрит їх, Бог бо їх відкинув» (Давид), через те, що стали проти Нього, як стверджував пророк Ісаїя, що безглузлого ніхто не уважає «благородним», а «лукавого – чесним»: «6. Бо дурний дурниці говорить і серце його думає про лихо, щоб чинити беззаконства, щоб проти Господа лише неправдиво говорити, щоб видирати в голодного хліб з рота, спраглого напою позбавляти» (32:5-6). Тому й Тарас Шевченко використовує «Псалом 52-ий» (так само і решту псалмів) як духовний кадр Божої праведності для уваги безбожників, царів і їхніх сатрапів, які не давали своїм ближнім убогим навіть

кусень хліба з'їсти, а купали їх «у сльозах і крові», як скаржитися зі смиренністю поет перед Богом у своїй поемі «Кавказ»: «Не нам на прою з Тобою стати!/ Не нам діла Твої судити!/ Нам тільки плакати, плакати, плакати/ І хліб насущний замисити/ Кровавим потом і сльозами./ Кати згнушаються над нами,/ А правда наша п'яна спить». Те ж саме свідчить і поема «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм», написана, як і «Псалми Давидові», теж вкінці 1945 року, в якій зустрічаєм скаргу поета перед народом «на розпуттях велелюдних», але, на жаль, – марно: «Оглухли, не чують;/ Кайданами міняються,/ Правдою торгують./ І Господа зневажають,/ Людей запрягають/ В тяжкі ярма. Орють лихо,/ Лихом засівають,/ ... / Схаменіться, недолюди,/ Діти юродиві!»

В кінці «Псалма 52» Давид умовно благає Господа зіслати зі святої гори Сіону спасіння і щасливу долю

своєму народу на потіху Якова та Ізраїля: «7. Коли б то вже прийшло з Сіону Ізраїля спасіння! Коли Бог поверне долю люду свого, зрадіє Яків, утішиться Ізраїль», хоч це можливе тільки тоді, коли іудеї будуть вірними своєму Богові, а не людям... У переспіві Шевченко розвиває тему спасіння і волі ширше (8 рядків), наголошуючи на земній і небесній можливостях: «Хто ж пошле нам спасеніє,/ Верне добру долю?/ Колись Бог нам верне волю,/ Розіб'є неволю./ Восхвалимо Тебе, Боже,/ Хваленієм всяким;/ Возрадується Ізраїль/ І святий Іаков». Перший крок до спасіння і доброї долі належав би, напевне, людям, яким потрібно звільнити поневолені народи для їхнього власного спасіння, бо в дійсності

тільки Господь дарує людству спасіння, на яке надіється поет: «Колись Бог нам верне волю,/ Розіб'є неволю», тому що Бог ніколи не залишить людину у рабстві, а верне волю і покарає поневолювачів, що не поважають Закон Божий, пригноблюючи людей. Народи іудеї, жителі святої землі та слов'яни, кавказькі жителі, молдовани тощо, на захист яких піднявся праведник Шевченко, восхвалятимуть Бога за Його опіку «Хваленієм всяким» – молитвами, псалмами, славослов'ям, божественними літургіями тощо, а всенародна радість і щасливість принесе втіху на святу землю Ізраїля і всім народам християнської сім'ї, щоб раділи святой Яків, біблійний патріарх і засновник дванадцяти племен Ізраїля та корінь єврейського народу святої землі колишнього Ізраїлю, де у Вифлеємі народиться Син Божий Ісус Христос, Спаситель наш.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ЗА ОБРАЗОМ ЖЕ І ПОДОБОЮ...: ПОЕЗІЯ МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

Перший потяг до поетичної творчості Михайло Михайлюк відчув у старших класах ліцею. Найвними, за його одкровенням, віршиками, написаними здебільшого в стилі авторів «Нового віку», він тоді помережив цілий блокнотик, а поезійку про весну – мабуть, найвдалішу – відправив до редакції газети «Новий вік», твердо вірячи в неминучий успіх. Але очікуваного дива не сталося – вірш з невідомих причин не надрукували, і, спантеличений таким поворотом подій, поет-початківець зняковіло пришик, терпляче ждучи другої з'яви своєї примхливої Музи. Вона прийшла через майже півтора десятки років і разом із бухарестським видавництвом «Критеріон» поблагословила у світ його дебютну книжку – поетичну збірку «Інтермеццо» (1971). Цей прихід, без найменшого перебільшення, виявився етапним у розвитку української поезії Румунії, якісно змінивши її тематичні, стильові й жанрові пошуки. «Критеріон», як уже мовилося вище, спричинив появу цілої плеяди самобутніх українських поетів, пов'язаної із творчістю Ореста Масикевича, Івана Ковача, Миколи Корсюка, Михайла Небиляка, Павла Романюка, Івана Онужика та ін.

Про поетичний доробок Михайла Михайлюка, – а крім «Інтермеццо» (1971), йому належить ще книжка віршованих казок для дітей «Мурчик-Кіт упав з воріт» (1975) і збірка «Дзвонар» (1999), – як і загалом про всю українську поезію Румунії, сказано дуже мало. І в тих навіть нечисленних відгуках важко віднайти однотипні міркування, які б непомірно вказували різним категоріям читачів шлях до правильного розуміння поезії Михайла Михайлюка. І справа тут не стільки в естетичних смаках кожного, скільки в складній сутності невеликого за кількістю доробку поета, який неодмінно треба сприймати в контексті усієї його творчості, в тому числі прози і навіть публіцистики та літературної критики.

Євген Мигайчук, перший поціновувач творчості мистця, у передмові до збірки «Інтермеццо» писав: «Михайло Михайлюк – поет філософського складу, філософських роздумів над долею людини, життя якої діалектично прекрасне і, водночас, трагічне. Прекрасне нестертими слідами на пройдених і непройдених дорогах і трагічне своїм кінцем»¹. Богдан Бойчук прокоментував ці рядки критика

мало не в дусі філософії Екклезіаста про марноту людського буття, хоч звучать у них і оптимістичні акорди: «Люди для Михайлюка – це наче «незрячі дерева у лісі», які, позбавлені духового зору, неспроможні проникнути в понадземну височінь; для них – «непроглядна... голуба темінь у висі». Трагічний також зміст їхньої діяльності: вони будують храми і тчуть дороги тільки на те, щоб заблудитися «по дорозі до смерті». «Прекрасному», про яке згадує Мигайчук, поет присвячує менше уваги. Та коли він звертається до нього, то виходять оригінальні рядки, глибокі ліризмом і почуттями. Як, наприклад: «не нанизуй слідів ти у сад, що давно солов'ями одцвів»². І справді, для деякої категорії читачів поезія Михайла Михайлюка може видатися надто песимістичною, бо міnorні філософські нотки звучать тут чи не в кожній строфі. Але таким і є наше життя. В його бездонності легко потонути, в бурхливих щоденних проблемах часто губиться його сенс, ми рано чи пізно втомимось бігти за недосяжними ілюзіями, намагаючись досягти ефемерної мети. Іноді все здається безглуздом і саме тоді треба зупинитися, глянути збоку на все, що відбувається, і переоцінити цінності. Поезія Михайла Михайлюка – це і є необхідний складник такої переоцінки. У ній людське життя постає у всіх своїх виявах. Кожен острах, переживання чи сумнів знаходять логічне продовження і завершення в іншій справі, в іншому вчинку, в іншій думці. Так і в поезії Михайла Михайлюка. Кожен його вірш спонукає цінувати життя навіть у найменших виявах, найдрібніших фрагментах, епізодах, деталях. Неспроста смерть у його поетичному сприйнятті завжди символічна, вона обумовлює перехід в інший світ, але аж ніяк не кінець. Тому тут закономірний образ Стікса й міфічного перевізника у інший вимір («Балада про каштани», «Незвідь часу»).

Як зауважив Євген Мигайчук, «мотив доріг, як і мотив дзвонів, дає ключ до розуміння поезії автора збірки «Інтермеццо»³. На цю ж художню особливість, але дещо в іншій смисловій тональності вказав і Дан Хорія Мазілу: «Як у казці, «селянський син ішов у світ / завітного царства шукати / Та вийшов на троє доріг / І довго вагався, на яку ступити». Безперечно, у виборі йому допомагатиме «добра ворожка».

(Продовження на 10 с.)

ЗА ОБРАЗОМ ЖЕ І ПОДОБОЮ...: ПОЕЗІЯ МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

По́за міфічними вставленнями, вибір насправді важний, бо число можливих (приманливих – «голубих», каже поет) доріг надмірно збільшується і, всупереч усяким добрим намірам у запитанні («Чом вас так багато?») приховується щось безтямне й зворушливе. Вихід у дуже складних і крайніх ситуаціях (розумний, забезпечує собі таке) – це повернення в охороняючий світ: «А з світу ведуть всі дороги до хати», де домінує спокійна, заспокійлива та врівноважена постать матері⁴. Мотив дороги від батьківської хати і повернення до рідного порога, до матері набув архетипного значення в українській поезії. У такому ж ключі цю проблему розв'язує і Михайло Михайлюк у віршах «Уклін» (Від тебе єдина дорога веде, / А з світу ведуть всі до хати...⁵) і «Дума про батька» (На дорогах – Сліди і сліди. / В них відбиті / Здобутки і втрати. / Їх найбільше / В далекі світи, / Але й звідти / Додому, до хати⁶). Основна ідея цих віршів співзвучна із поезіями «Моя стежина» Андрія Малишка, «Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок...» Василя Симоненка, «Вона одна» Михайла Ткача та ін., більше оповитих враженнями від романтики життєвих мандрів, ніж філософськими роздумами про сутність самого життя.

Образ матері, що чекає сина із життєвих доріг, і образ сина, що поспішає до отчого дому, в деяких варіантах поезії Михайла Михайлюка асоціюється із євангельською оповіддю про Богородицю та її Сина, глибоко закоріненою в загальнонародній свідомості:

Як упаде ніч на коліна в садах
І пеленою сон мені закриє очі,
Ти, мамо,
Наді мною схилися,
Візьми в долоні сина твого серце,
Зваж у ньому всі добрі і злії діла.
Як побачиш очима Матері-Богородиці
Рани роз'ятрені, то знай, що вони
Від болів людських,
Від слова лихого,
Від доріг пройдених і не пройдених,
Від очей дівочих...⁷

Символічний підтекст наведених вище рядків зорієнтований на створення асоціативно-емоційних

перегуків новозавітних подій і реалій з повсякденним життям звичайних людей. Такий художній прийом характерний для багатьох творів української літератури. Так, у вірші Михайла Ткача «Мама Марія» є такі рядки: «Як хлібові й сонцю молитва моя: – / Мама Марія, мама Марія. <...> Бачу сиву

тебе, / Берегиню свою, / в очах – від Мадонни замрія». Ключові слова *Марія, Берегиня, Мадонна* створюють виразний асоціативний ряд, який налаштовує на сприйняття образу Марії Богородиці – матері Сина Божого і заступниці людей.

Поетичну творчість Михайла Михайлюка критика однозначно трактує як таку, що спричинила мистецьку перебудову в українській літературі Румунії. Любов Василик вважає, що Михайло Михайлюк, як і Михайло Небиляк, сформувався переважно під впливом українських класичних традицій. При цьому дослідниця відзначає наскрізну тематику його поезії – філософські роздуми над долею людини, над її

тимчасовістю у безконечній вічності⁸. Однак саме тематична домінанта поезії Михайла Михайлюка, як і наявність у ній широкого діапазону жанрів балади, етюд, молитви, фрески, інтродукції, інтермеццо, свідчить на користь модерністських пошуків і експериментів письменника.

Критика в особі Богдана Бойчука пробувала визначити головні особливості поетики Михайла Михайлюка: «Поет, з нечисленними винятками вільного вірша, творить манерою традиційної прозодії. Він селективно і вдумливо добирає словник, різко карбує контури рядків і строф, а в підтекст своїх поезій ставить інтелектуальне зарядження. Свої, на загал усталені поетичні засоби, він усучаснює наскрізь модерними образами, які – в контрасті до загальної тканини віршів – драматичні, а то й експресіоністичні, як, наприклад, утроба гробів – це «проти неба чорні рани», «від блискавок небо кололось навпіл», «камінь нидів на сухоти» і тим подібне⁹.

Відрядно, що повз увагу критики не пройшла і книжка віршованих казок Михайла Михайлюка «Мурчик-Кіт упав з воріт», одне з примітних видань такого типу в загальноукраїнському літературному просторі. Про неї, як і про вірші Юрія Павліша, Івана Мойсюка й Оксани Мельничук, оповідання Івана Шмуляка та ін., адресовані дітям, вперше написала Марія Бойко в річнику «Обрії», відзначивши зокрема: «Вона (книжка. – В. А.) для дітей майже новина, бо таких творів у нас мало, а діти люблять читати віршовані казки, головню, в яких багато гумору (як загубив ведмідь хвіст, як упав кіт з воріт та інше подібне). Варто би писати і друкувати чим більше подібних творів¹⁰. Слід підкреслити, що твори згаданих авторів постали з гуманістичних традицій української літератури другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст., побудованих на прагненні виховувати загальнодемократичний світогляд, людську й національну гідність, честь, любов до рідного слова й пошану до свого народу.

Віршовані казки для дітей Михайла Михайлюка – це твори, перейняті особистими переживаннями автора, позначені тривогою й печаллю і водночас сповнені вірою, надією і любов'ю. Поет писав їх над ліжечком тяжкохворого синочка й, очевидно, призначав насамперед для його сприйняття. У них вкладено стільки таланту, вміння й теплоти, що їх сповна вистачає на усіх, хто хоче прилучитися до тих істин, які формують найкращі людські якості. Лаконічно, а водночас всеосяжно їх проаналізувала чернівецька дослідниця Лідія Ковалець, яка побачила в них «важливий морально-етичний потенціал, адже ті, що пропонуються, два різні типи поведінки головних персонажів кожної з частин

виразно зорієнтовані на добре виховання дитини¹¹. Воістину, добра книжка, крім естетичної насолоди, випромінює ще й те, що формує людську душу, пробуджує в ній найкраще, що дано їй від природи. І хоч персонажі, до яких звернувся у своїх казках Михайло Михайлюк, не раз ставали дійовими особами в літературі для дітей, однак головне, що в них він «підгледів спостережливим оком, побачив у їхньому житті те, чого не побачили інші. А виявити своєрідність, незвичайність звичайного з допомогою поезії, засобами слова (найоптимальнішими засобами!) дати зрозуміти малечі, що погано, а що добре, є надзвичайно важливим. Наразі ці істини пропонувалися дітям, для яких художній текст мовою їхніх близьких чи далеких родичів-українців мав бути і своєрідним підручником цієї мови, а не лише вихователем¹². Крім того, літературознавець справедливо вказала на потужний естетичний потенціал видання, здатний формувати нові таланти. Шкода тільки, що віршована казка для дітей не стала поширеним жанром в українській літературі Румунії.

(Далі буде)

¹ Мигайчук Є. Слово про «Інтермеццо» / Євген Мигайчук // Михайлюк Михайло. Інтермеццо: Поезії. – Бухарест: Критеріон, 1971. – С. 8.

² Бойчук Б. Поза традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі / Богдан Бойчук. – Київ – Торонто – Едмонтон – Оттава, 1993. – С. 32

³ Там само, с. 9.

⁴ Мазілу Д. Х. Від поезії до прози / Дан Хорія Мазілу // Обрії. – Бухарест: Критеріон, 1982. – С. 139 – 140.

⁵ Михайлюк М. Інтермеццо: Поезії / Михайло Михайлюк. – Бухарест: Критеріон, 1971. – С. 33.

⁶ Михайлюк М. Дзвонар: Поезії / Михайло Михайлюк. – Бухарест: Мустанг, 1999. – С. 25.

⁷ Михайлюк М. Інтермеццо: Поезії / Михайло Михайлюк. – Бухарест: Критеріон, 1971. – С. 23.

⁸ Див.: Василик Л. Є. Українська поезія Румунії другої половини ХХ ст. (тематично-жанрові та стильові особливості): Дис. ... канд. філол. наук. – Чернівці, 2001. – С. 61.

⁹ Бойчук Б. Поза традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі / Богдан Бойчук. – Київ – Торонто – Едмонтон – Оттава, 1993. – С. 323.

¹⁰ Бойко М. Дитяча література – література серйозна / Марія Бойко // Обрії. – Бухарест: Критеріон, 1979. – С. 201.

¹¹ Ковалець Л. Чи звідав щастя Мурчик-кіт?.. (Нотатки на берегах однієї давнішої книги Михайла Михайлюка) / Лідія Ковалець // Наш голос. – 2013. – Січень. – Ч. 223. – С. 12.

¹² Там само, с. 13.

Іван КІДЕЩУК

ВАСИЛЬ ДОВГИЙ – ЛИЦЕМ В ЛИЦЕ ЗІ СВОЇМИ СУЧАСНИКАМИ

Прозаїк і драматург, журналіст і кіносценарист, ведучий телепередач і невтомний громадський діяч Василь Довгий в кінці минулого року видав цінну книгу статей, власних і побратимських творів художньої літератури «БЕРЕГИ» (Чернівці, 2017), яку Михайло Івасюк в одному з інтерв'ю назвав «Сповіддю цілого покоління». Вона охоплює чотири розділи: 1. Дністер – ріка глибока; 2. На всіх стане сонячного світла; 3. У світлі онутського неба; 4. Мить і вічність. Життя у фотосвітлинах.

Постаттю видатного чернівецького митця Василя Довгого зацікавлена не лише Україна, а й весь український світ, включно і українці Румунії, які сприймали і сприймають його як щирого друга, бо протягом чверті століття праці у своїх близько 800 телепередачах не раз представляв українську культуру Південної Буковини, й український світ дізнавався про наші Фестивалі української пісні і танців, Співжиття, Буковинські зустрічі, щорічні заходи, присвячені роковинам Тараса Шевченка та Ольги Кобилянської у її рідному містечку Ґура Гуморулуй, гастролі Ботошанського театру ім. Міхая Емінеску з драмою автора за одноіменною повістю Кобилянської «Царівна/Prințesa» в моєму перекладі на румунську мову тощо. Про деякі з цих заходів можна прочитати в даній книжці Василя Довгого, у включених до неї статтях М. Ткача «Побачити в буденному – незвичайне», Богдана Мельничука «У гостинній Негостині», Дарії Джулай «Ольгу Кобилянську вшанували в Румунії», Михайла Трайсти «Царівна повертається до Румунії», Івана Кідещука «Василь Довгий – постать письменника-митця» і ін.

Книжка прози і драматургії В. Довгого є цінним джерелом інформації про заслужених діячів Буковини, між якими відомі нам Софія Ротару та Володимир Івасюк, заслужений мистецтвознавець Василь Селезінка, співавтор історії чернівецького телебачення «Світло Цеценської гори», письменники Михайло Івасюк, Михайло Ткач, Віталій Колодій, драматурги Василь Мельник та Василь Довгий, автор кінороману «Царівна» за мотивами одноіменного твору О. Кобилянської, представленого у формі 20-серійного кінофільму, який підняв Гірську Орлицю Буковинських Карпат на заслужене місце Царівни України (1994 р.), його ж ліричний етюд на дві дії «Колесо» і драма у трьох

діях «Царівна» українською мовою та румунською у моєму перекладі, до яких добавлені дорогі йому п'єси «Весняні пали» (історична драма Буковини 1947 р. про долю українських націоналістів УПА) та п'єси для дітей: добре знайому казку «Зачароване царство Мольфара» про чарівну красу Буковинських Карпат та казку «Битва» за мотивами одноіменної новели О. Кобилянської, де двоє підлітків Сашко й Аничка на чолі зі сільським священником захищають ліс Буковини від вирубування австрійськими найманцями, щоб забезпечити здорове майбутнє планети. Особливо уваги заслуговує співпраця Василя Довгого з його колегою по перу Василем Мельником над кіносценарієм «Пором», який, на жаль, утратив шанс стати новим кінофільмом, хоч і місце подій обрано вдало – чарівної краси Дністер із скелястими горбами, чудовою печерою та дивовижним мостом-поромом, і сюжет цікавий: автомобіль гостей, що їздили на весілля в Нагірянку, падає з порогу в річку, що стає початком цілої низки неймовірних і небезпечних пригод.

В першому розділі привертають увагу матеріали про двох великих талантів співучої Буковини, яких автор добре пізнав і, будучи ведучим телепередач, сприяв їхній популяризації в Україні. Це Софія Ротару, що піднялась як зірка України на IX-му Всесвітньому фестивалі молоді та студентів у Болгарії, відколи своїм золотим голосом чарує не тільки Україну, а й всіх цінителів естрадної та народної музики світу. На жаль, доля талановитого скрипаля, композитора і соліста Володимира Івасюка, автора «Червоної рути» і засновника одноіменного Фестивалю української пісні склалася нещасливо, його трагічна смерть засмутила весь пісенний світ, за свідченням батька Володі письменника Михайла Івасюка, який дуже важко пережив смерть сина (див. «Моє серце в грудях сина»). Особливо цікавий спогад про доброго друга Віталія Колодія, поета, прозаїка, драматурга, публіциста й перекладача, лауреата різних премій, який допоміг нашому поету і студенту ЧНУ Іванові Негрюку допрацювати першу книжку поезій та влаштувати її презентацію, на якій молодий поет з радості плакав, повторюючи: «Розкажу, ніхто не повірить, що Україна так мене пошанувала» (с. 49). І справді, Україна визнала великий його талант, яким ми пишаємось. З прозового твору «Проліски проростають

із серця» дізнаємось і про дебют самого автора даної збірки Василя Довгого, який не забув подякувати проректорові ЧНУ Лесину за надрукування першої картини п'єси «Весняні пали» і подарувати квіти на ювілейному вечорі до його славного 60-річчя із вдячністю за підтримку на стезі драматургії. Так, після 20-и років (1984) на молдавському телебаченні появився перший шестисерійний спектакль «Бентежний світанок» В. Довгого за мотивами одноіменного роману Константина Поповича, а в 1994 р. Василь Довгий створив шедевр – 20-серійний кінофільм «Царівна» за повістю Ольги Кобилянської, після чого видатні письменники Михайло Ткач, Віктор Косяченко та Василь Фольварочний порекомендували прийняти заслуженого драматурга у Спілку письменників України, що й збулося 2001 року (див. «Він ніколи не покидав Буковини»).

Цікаво буде всім дізнатися про Чернівецьке телебачення, трансляції якого охоплювали не лише Буковину, але й кілька районів Івано-Франківщини, Тернопільщини, Хмельницької та Вінницької областей, всього п'ять мільйонів глядачів, для яких тривалий час працював Василь Довгий з 1976 заступником голови і редактором, якому вдалося переконати обласне керівництво Чернівеччини заснувати передачі прямого ефіру, щоб відповідати на запитання глядачів – цей проект був створений за допомогою голови міськвиконкому Володимира Доцюка. І так, на протязі років появилися славні зустрічі з видатними письменниками Віталієм Коротичем, Євгеном Євтушенком, політиками Романом Безсмертним, Анатолієм Матвієнком, Іваном Плющем та ін. Ці передачі дивували всіх, бо навіть Київ не мав таких закордонних гостей, як професор Ванкуверського Університету Ганна Польова, редактор австрійської газети «Фолькс штimme» Отто Хорн, народний артист Грузії, людина епохи Вахтанг Кікабідзе, генконсул Румунії в Чернівцях Ромео Сандулеску та дипломат Елеонора Молдован, радник Мінкультури Румунії Ярослава Колотило та релігійні діячі, промисловці, фермери із різних держав світу.

Розділ III «У світлі онутського неба» (Онут – рідне село автора) інформує читачів, що небеса зеленої Буковини подарували Україні славних людей, як,

наприклад, героя роману «Розсекречений об'єкт» Лук'яна Анатичука, академіка України, що піднімає термоелектрику на світове визнання, але й людини, яка творить сама себе за принципом «Життя – велика мета» (Василь Довгий) – як це автор доказує і своєю «Царівною» за одноіменною новелою О. Кобилянської, невтомної «робітниці пера», яка створила сама себе, ставши Царівною української літератури. Це – корисні меседжі сучасній молоді та нашим урядовцям, зауважує М. Ткач («Побачити в буденному – незвичайне»). Змістовні тексти цього розділу про 800 ефірних теледіалогів Василя Довгого, присвячених 800-літньому Онуті (1213р.), та статті про його плідну творчість, як «Портрет В. Довгого» Б. Мельничука до Енциклопедії України,

інтерв'ю В. Китайгородської «Чверть століття на екрані», передмова до роману «Розсекречений об'єкт», «Побачити в буденному – незвичайне» М. Ткача, «800 телеефірів В. Довгого на його довгій дистанції творчості» В. Джурана, «Телевізійні діалоги щирого друга В. Довгого» Івана Ковача, «Царівна повертається до Румунії» Михайла Трайсти і ін., які разом з фотосвітлинами древнього Онуту, сімейними спогадами, телепередачами із славними гостями та друзями з України, Росії, Молдавії, Грузії, Румунії і ін. (Розділ IV) «під світлом онутського неба» «миттю у вічність» вписують «береги» нашої долі, як підкреслює сам Василь Довгий, «Сміливий і безкомпромісний, єдиний, хто в час чернівецької алопеції виходив із гострими і злободенними сюжетами на Київ і Москву» (передмова В. Антофійчука «Письменник і журналіст Василь Довгий», с. 5), людина, яка своїм відвертим ставленням придбала собі та Україні мільйони прихильників та цілі когорти вельмишановних друзів. Том «Береги», в якому наявні матеріали авторів України та Румунії і про нас, без сумніву, заслуговує бути і в наших бібліотеках.

Лідія ХОДАНИЧ, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОПОВІДАнь ДЛЯ ДІТЕЙ МИХАЙЛА ТРАЙСТИ

(Продовження з № 283)

Як відомо, моральний розвиток особистості проходить на основі усвідомлення й розв'язання внутрішніх суперечностей між етичними знаннями й переконаннями, моральними (чи аморальними) спонуканими, між ідеалом і наявним рівнем моральної діяльності, цілями, засобами й результатами останньої. Головний герой оповідання «Черешні» добре знає, що красти не можна, це аморально. Однак краде черешні в аморально скупого чоловіка, спокусившись бажанням скуштувати забороненого. Однак наївний вчинок дитини належно покарано волею випадку: скупий власник змушує крадія сидіти на черешні довго і тяжко, аби себе не видати. Випробування як кара за гріх переростає в комічний епізод дитинства, здатний корегувати життя героя в майбутньому. Життя провчило героя, залишивши йому простір для самовиховання, вплинувши на його вибір у майбутньому. М. Трайста ніби аналізує процес самовиховання свого героя в уяві читача, недекларативно прищеплюючи моральні настанови.

«Прогресивна частина вчених вважає, що самовиховання в цілому здійснюється як цілеспрямований, діяльний розвиток відповідно до особистого ідеалу, виступаючи закономірним продовженням, посиленням, поглибленням й завершенням формуючого впливу середовища й виховання як вихідних передумов» [3, с.43]. У творах М. Трайстри маємо справу з виробленням адаптативного механізму до умов середовища, процес закріплення у життєвому просторі засвоєних моральних принципів: описаний випадок має застерегти юного читача від подібних поривів як виявів людської слабкості у майбутньому.

У багатьох оповіданнях М. Трайсти наявне педагогічне навіювання, яке вимагає від дитини довіряти людині та шанувати дорослого. У такому ракурсі реалістична література може виступати засобом протистояння почуттям несприйняття світу дорослих, модним сьогодні в не менш модній популярній літературі для дітей, зокрема в Україні, коли цінність героя як особистості вимірюється градусом його конфліктності, використання про-

тистоянь навколишньому світу, де життя дорослих із їх принципами сприймається відчужено і вульгаризовано спрощено. Героїзація таких типів і їх вчинків не несе у виховному аспекті нічого хорошого, вона веде до ще глибшої прірви між світом дитини і світом дорослих, найбільш відчутної у підлітковому віці. На жаль, творів, де дитина сприймає світ дорослих як свій, без бар'єрів, у світовій літературі в наш час стає все менше. У наш час все частіше звучать голоси про брак реалістичних творів про життя, у яких дитина бачила б себе в звичних життєвих ситуаціях, пізнала б засобом художнього слова полюси добра та зла у власному житті.

Метод прикладу – спосіб, який у вихованні використовується для наслідування. Давно доведено, що процес виховання має застосовувати позитивні виховні приклади, що складає матрицю виховного ідеалу. Однак у вихованні має задіюватись і негативний виховний приклад для «відтінення» позитивних зразків, для результативного саморозвитку, адже, за результатами досліджень психологів, дитина пізнає і вивчає світ у порівнянні та зіставленні. Дитина має мати зразок для наслідування (самопереконавання, самонавіювання). С.Карпенчук у механізмі наслідування виділяє три етапи: на першому – в результаті сприйняття конкретної дії в дитини виникає суб'єктивний образ цієї дії, бажання чинити так само; другий етап – виникнення зв'язків між прикладом для наслідування і наслідувальними діями; третій – синтез наслідувальних і самостійних дій, на які активно впливають життєві і спеціально створені виховні ситуації [4].

У цьому плані виділяємо два оповідання М. Трайсти – «Маленький господар» і «Таємні риболови». Вони на життєвих прикладах із описом зрозумілих дитині ситуацій, зв'язків та почуттів пояснюють, що таке відповідальність і совість, брехня і чесність.

Так, в оповіданні «Маленький господар» ідеться про формування у дитини непростого почуття відповідальності, коли батьки Миколки святкового дня «пішли до Сигота, а він сам собі господар... Мати спочатку довго вагалась, переживаючи, що він не впорається зі всім, але батько заспокоїв її: «Та він

уже легінь, осінню до школи піде, а ти боїшся на нього хату залишити» [8, с.25]. Миколка все робив з радістю, все виконав як слід, однак в одному схибив: не дав корові сіна, бо ж мати казала: вкинеш в ясла сіна, коли вдарить церковний дзвін на полудень. А дзвін, як виявилось, не вдарив: дзвонар теж поїхав у Сигот (це вияснив Миколка, сам навідавшись до дзвонаря). Така комічна ситуація, однак, не стала на заваді доброї оцінки з боку батька: почувши, куди і для чого ходив син, «батько голосно розсміявся і міцно його обняв» [8, с.27]. Це оповідання демонструє зразок мудрої родинної педагогіки, тому несе в собі високий виховний потенціал, що здатен формувати засади відповідальності, працьовитості, совісності у дошкільному та ранньому шкільному віці.

Оповідання «Таємні риболови» – психологічна розповідь про спільний вчинок двох юних друзів-п'ятикласників, Тарасика та Василька, які замість уроків, за таємною змовою, пішли ловити рибу. Для цього їм довелося обманути батьків, учителя, пропустити, як виявилось, цікаву екскурсію. Однак рибу, зловлену таємно, довелося випустити в річку – вона була наче поза законом, адже хлопці не змогли б пояснити своїм батькам її появу. Автор мов під мікроскопом розглядає вчинок хлопчиків (а це в універсальному ракурсі – перший крок до зла), які після всього каються і виясняють між собою, хто кого втягнув у нечесну справу, вибачаються. Діти переживають відчуття совісті, самоідентифікуються між полюсами добра та зла, вчаться оцінювати власні вчинки. На канікулах уже з дозволу і заохочення батьків хлопчики знову рибалять, їм добряче везе, однак риба тепер є набутком для всіх, вона є причиною радості рідних – і корисний вчинок приносить хлопцям моральне задоволення: «Коли сіли вечеряти, то їм здавалося, що ніколи ще не їли такої смачної риби» [8, с.32]. Письменник показує, як один і той самий предмет у різних освітленнях може приносити моральне незадоволення і втіху.

Михайло Трайста обстоює високі моральні цінності, гармонійний розвиток особистості на основі порухів душі дитини, що є передумовою її морального росту. «Розумної альтернативи всебічному

і гармонійному вихованню нема. Воно й надалі залишається ідеалом...» – справедливо зазначає видатний український педагог-науковець І. П. Підласий [6, с.137], однак в основі гармонійного виховання завжди лежить робота серця, тобто, за висловом Ш. Амонашвілі, «дитина пропускає світ через дверцята своїх емоцій» перед тим як морально зрости.

Сьогодні в українській педагогіці активно розробляється поняття морально-духовного виховання (зокрема в працях І. Беха), яке аж ніяк неможливе без емоційного впливу на дитину, її «проживання» серцем, а не тільки розумом, величі духовних і моральних цінностей: «Традиційна педагогіка розглядала проблему виховного навчання під кутом зору морального насичення навчального змісту незалежно від його спрямованості... Натомість ми утверджуємо думку етичного одухотворення всього навчального матеріалу» [2, с.64]. У творах для дітей М. Трайсти наявний механізм емоційного впливу на дитину, тому вони здатні виступати засобом морально-духовної матриці формування особистості.

Отже, зміст оповідань для дітей М. Трайсти дозволяє впливати на:

- 1) формування толерантного середовища серед дітей в умовах запровадження інклюзивної освіти на засадах гуманізму (оповідання «Сонька-гармонька»), а в широкому спектрі – в сім'ї, в суспільстві («Іванкова колекція»);
- 2) розвиток патріотичних почуттів – засобами уважного спостереження за природою, введення природи та образу рідного краю у життя дитини («Ранок на селі», «Місяць тиші», «Черешні»);
- 3) формування моральних цінностей та якостей особистості: чесність («Таємні риболови»), почуття обов'язку («Господар», «Топірець»);
- 4) трудове виховання підростаючого покоління («Сонька-гармонька», «Господар», «Топірець»);
- 5) естетичне виховання засобами краси природи рідного краю («Місяць тиші», «Ранок на селі», «Червень»).

Все сказане вище спонукає вводити оповідання для дітей М. Трайсти в хрестоматії та читанки для дитячого читання.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2-х книгах. Книга 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003.-280с.
2. Бех І.Д. Духовно-ціннісне переживання матеріалу: сутність та виховна роль/ Педагогіка і психологія.-2013.– №1. С. 63-66.
3. Вознюк Н.М. Етико-педагогічні основи формування особистості. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.-196с.
4. Карпенчук С.К. Теорія і методика виховання. – К.: Вища школа, 1996. – 307с.
5. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання. Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 328 с.
6. Подласий І. П. Педагогіка. Новий курс. В 2-х книгах. Кн. 1.-М.: ВЛАДОС, 1999.-574с.
7. Трайста М. Степанкова читанка. Оповідання і казки для дітей. – Bucuresti: RCR Editorial, 2015. – 185 с.
8. Трайста М. Малинові стежки. Оповідання і казки для дітей. – Bucuresti: RCR Editorial, 2009.– 96 с.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОЛЕКСАНДР ГАВРОШ ВІДРОДЖУЄ МІФ ПРО ПИНТЮ ХОРОБРОГО

(Продовження з № 283)

Хоча Пинтя Хоробрий (Вітязул) є однією з найлегендарніших постатей румунського опришківства, яка постає поряд з постатями таких пандурів та опришків, як Тудор Владіміреску, Янку Жіану, Андрі Попа, Тома Алімош, Попа Шапки, Баба та Груя Новак, Йоргу Йоргован, Іоніце Тунсу, Раду Урсан та інших, але в румунському фольклорі не збереглося про нього стільки різних легенд та пісень, як в українському.

Відомий румунський фольклорист, етнограф та мовознавець Таке Папагаджі у своїй докторській праці *Graiul și Folklorul Maramureșului (Говірка та фольклор Мараморощини)*, яка появилася 1925 року в Бухаресті, записав тільки одну єдину пісню про Пинтя *Horia Pint'ei*, а також і одну єдину легенду *Pintea Pribagu* (Pribeagul – мандрівник, бродяга) та кілька переказів. Певна річ, що дослідникові не вдалося записати більше пісень, балад чи легенд про Пинтя.

Легенда, записана вищезгаданим фольклористом 1920 року в марамороському селі Будешти від 77 річного Іоана Циплі, який переселився до Будештів із Білої Церкви, села, яке сьогодні знаходиться в Україні, розповідає про смерть опришка, якого вбили біля воріт міста Бая Маре (Великої Бані). Його застрелили, влучивши під плече – єдине його вразливе місце: трьома зернинами перцю, трьома

зернинами весняної пшениці, трьома зернинами ладану і трьома цвяхами вухналями, коли він підняв руку, в якій тримав топірець (балтаг), щоб розбити ворота міста, бо Пинтя був силач, і вінніс млиновий камінь з Бая Спріє до Тиуц, де поставив його, як межу між цими двома населеними пунктами.

Легенда говорить, що Пинтя ходив грабувати панів аж у Польщу (ляшську країну), звідки повертався з повними шкіряними бесагами золота, яке закопував у норі, яку видовбав у кам'яній скелі, у горі Гутині, разом зі своїми дванадцятьма-тринадцятьма опришками. Навіть називає імена деяких з них: Дронгош, Барби Раси, Дизук – двозубий, Голу та Вілі. Те золото лежить заховане в тій норі, куди не може зайти ніхто, бо його сторожить «пан» чорт. Про захований скарб Пинті розповів досліднику Папагаджі того самого року і 85-річний *Костін Мнігай а луй Джорче а Варваріца* з села Кречешти (сьогодні Мара).

Пізніше, 1924 року, дослідник записав від 72-річного Думітра Лупу Феєра з села Джулешти переказ про коня Пинті Хороброго, який мав, так само, як і його господар Пинтя, надзвичайні сили. Пинтя сидів верхи на коні на гутинському камені, на якому видно й сьогодні слід копита. Звідси Пинтя летів верхи то до Шугатагської, то до Сопунянської скель.

Пісня про Пинтя, записана дослідником 1920 року від 40-річної Марії Бирля з Келінештів, розповідає про опришка, який сидить захований у зеленому лісі і звертається до своїх побратимів, щоб ішли до міста купити солі та телячого м'яса, опришки вагаються, тільки найліпший його побратим погоджується з умовою, щоб Пинтя дав йому свого коня. В місті бояри намагаються підкупити опришка, але той за жодні гроші не погоджується зрадити побратима, а коли бояри вгощають його горілкою, п'яний зраджує товариша і каже їм, що Пинтя має вразливе місце під лівим плечем, але застрелити його

можна тільки трьома зернинами червоної пшениці, трьома зернинами гороху і трьома цвяхами вухналями. Зрадника закривають у темницю, а коли Пинтя йде до Бая Маре визволяти побратима, його застрелюють біля воріт міста.

У праці Данієлі та Георге Кая *Rozavlea din Țara Maramureșului (Розавля з Мараморощини – Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2007, р. 102-103.)* знаходимо *Balada lui Vili, căpitan de haiduci din oastea lui Pinte* (Балада про Вілі, ватажка опришків війська Пинті Хороброго), з якої випливає, що народ симпатизував Пинті. Опришок Вілі зістався в колективній пам'яті жителів Розавлі завдяки криниці, названої його іменем.

Також Таке Папагаджі записує 1920 року *Баладу про Вілі (A lu Vili)* від 70-річної Сави Штецку, мабуть, українки з села Репедя (Кривий).

1930 року Тітус Білціу Динкуш записав від 70-річного Міхая Андрейки з Келінештів легенду про Пинтя Хороброго, в якій йдеться і про динство майбутнього опришка: будучи малим хлопчиком, Пинтя найнявся за свинопаса до одного багача. Одного разу, коли він гонив свиней на полонину, до його свинячої отари пристала льоха одної вбогої одовиці. Пинтя запримітив льоху тільки в полонині, де залишився випасати свиней аж цілих два роки, позначив її, а коли повернувся в село, повернув льоху вдові разом зі всім її потомством – 31 свинєю та поросятами. Багач не хотів заплатити хлопцеві «симбрію», той розлютився і вбив його, а сам втік в гутинські гори, де почав опришкувати разом з іншими опришками.

2003 року Іон Дунка опублікував у 8-9 числах журналу *Memoria Ethnologica* дві легенди про Пинтя Хороброго.

В першій легенді розповідається, що Пинтя прибув у село Будешти малим хлопчиком і найнявся служити за їжу та одяг до багача Габоряна. Важко було хлопцеві сироті, а ще й чужинцеві – всі важкі роботи падали на його плечі. Одної весни, коли господар вигнав його в поле орати та сіяти овес, Пинтя встормив батіг у землю і сказав: якщо руків'я батога пустить бруньки, я піду у світ». Поки Пинтя обійшов борозною ниву, батіг пустив бруньки. Тоді Пинтя попрощався зі своїми побратимами, такими ж

слугами, які сам, і пішов у світ. До Будештів повернувся через кілька років разом з ватагою опришків і зайшов до свого колишнього господаря Габоряна. Переляканий багач наказав слугам зарізати барана на вечерю, а служниці, щоб обслуговувала опришків. Тоді Пинтя попросив служницю відняти миску, з якої він їв, коли був слугою. Служниця знайшла миску, а Пинтя наповнив її два рази золотими грішми і висипав їх перед служницею, мовлячи: «Два рази ти помила мені миску, коли я служив разом з тобою, два рази наповню її для тебе золотом».

Друга легенда розповідає про вбогого чоловіка, який повертався з лісу додому, а Пинтя з опришками зупинили його, взяли від нього одного вола, закололи, спекли і почали їсти, запрошуючи господаря, але той, відмовившись, весь час плакав. Після того, як опришки з'їли вола, Пинтя подарував чоловікові тайстру золотих грошей.

Балада про Пинтя Хороброго, яка потрапила до посібників румунської літератури як додаткове читання для учнів, говорить про важке дитинство народного героя, який стає опришком, допомагає бідним, і якого (на відміну від українських легенд, в яких його зраджує коханка, тільки в одній – ігумен монастиря), зраджує ніхто інший, як один з його побратимів.

Спогади про опришка Пинтя не зникли з ним, багато місць на Мараморощині носять його ім'я: Пинтьова криниця (термальна вода, яка вважається цілющою), Пинтьова гора, Пинтьова печера (в якій Пинтя заховав вкрадені від дворян скарби), Пинтів камінь, Пинтьова могила та інші.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXVII)

Фольклористика. 19. Народнопетичний символ

(Продовження з № 283)

В попередній статті було подано визначення й розряди народнописених символів (знаків, кодів, «шифрів») й обґрунтовано таку їх ознаку як незмінність/сталість смислового значення, відомого, як правило, *insider*-ам-жителям певних спільнот, зазвичай традиційних сільських, і невідомого *outsider*-ам-жителям, неналежним до сільських спільнот, які, не знаючи смислові метафоричні значення символів, що становлять метамовний «алфавіт» ритуалізованої комунікації, не можуть достовірно розуміти законотоване символами значення традиційних ритуалів і пов'язаної з ними пісенності. Було також продемонстровано факт, що незмінність/сталість значення символу – це своєрідна «стала смислова величина», що належить до усного «інвентаря» «сталих величин» і використовується співцями для вираження месіджу, властивого тому чи іншому видові пісень. Внаслідок цього, символи-«сталі величини» як смислово-символічні «зерна» чи «префабрикати», «народжені» переважно в традиційній звичаєвості, «мігрують» з неї в інші обрядові, а то й необрядові пісні, маючи незаперечну ознаку – інтертекстуальність. Так, наприклад, мотив-символ *втрата* (дівчиною) *вінка*, що постав у весільній звичаєвості, у весільній обрядовій пісенності символізує її *вихід заміж*. Перейшовши в колядки, він символічно виражає побажання дівчині щасливого одруження в новому році. Далі, даний мотив-символ «помігрував» у веснянки та балади, в яких метафорично виражає необачний поступ деяких дівчат, які таким чином втрачають їхню незайманість, а в ліричних піснях цей символ інколи вживається в поетичному розробленню теми залицання.

Інша надана символіві ознака способом комунікації передавачем-співцем пісенного месіджу і його рецепції приймачем-слухачем та, що символ це – *естетичний знак*, виражений словом, метафорою,

художнім образом-картиною, графічним знаком, піктограмою, жестом чи дією, якими передавач-співець не «промовляє» тільки до інтелекту/розуму приймача-слухача, але й до його душі-почуттєвого «резонатора», завдяки чому подане передавачем – це сугерований неповний месідж, якого приймач-слухач мовчазним/безмовним «діалогом» з передавачем-співцем доповнює почутий месідж у своїй душі відповідним почуванням/переживанням/представленням, як це впливає із слідуєчої схеми:

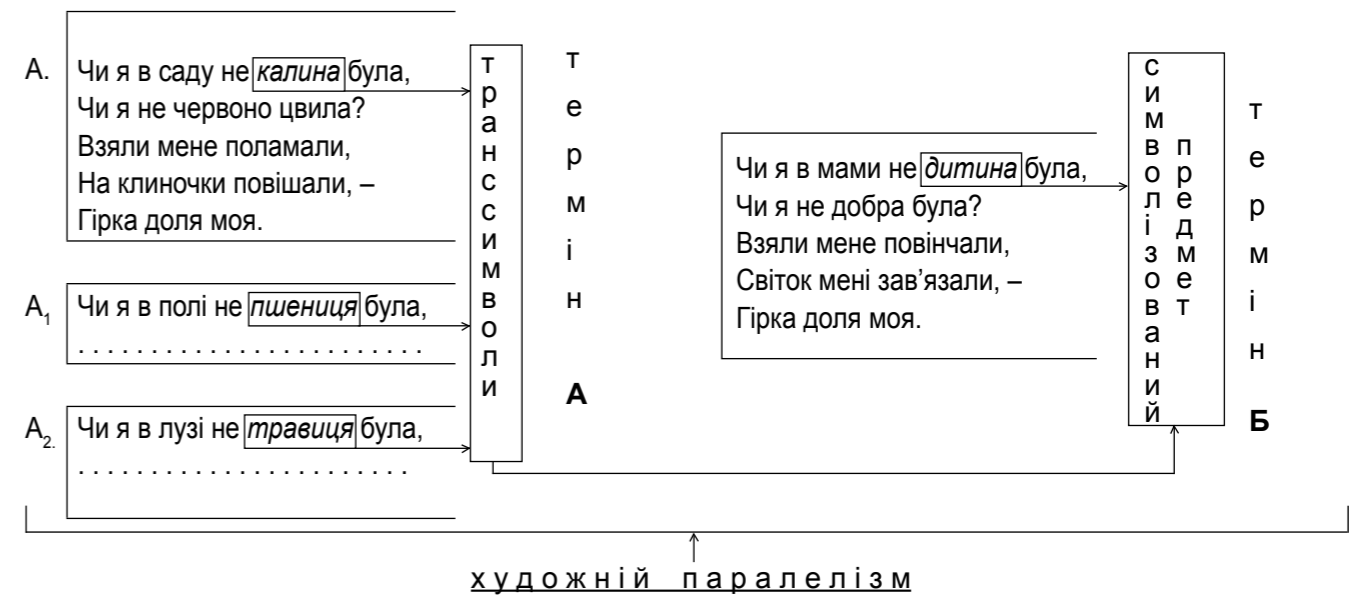
Символ – естетичний знак

Безмовний «діалог» художньо-естетичної фольклорної комунікації

Символ буває естетичним знаком, коли передавач ніяк не заплутує приймача в «розшифруванні» сугерованого месіджу, а, навпаки, надає сугестії максимальної «прозорості», внаслідок чого сугероване словом, метафорою, художнім образом, графічним знаком, піктограмою, жестом чи дією має спільний «знаменник» – те ж саме значення. *Axis Mundi* (*Вісь Всесвіту*), наприклад, може представлятися такими змістовно відповідними картинками-ілюстраціями, як *космічне дерево*, *колона*, *пілястр*, *храм*, *хата*, *драбина*, *хрест*, *гора* тощо.

Завдяки здатності виражати різними картинками-художніми образами те саме значення, фольклорні символи набули якості трансимволізації, як це наявне в слідуєчій пісні про нещасливе одруження дівчини, пісня, побудована за схемою художнього палалелізму, в якому *калина*, *пшениця* і *травиця* з першого його терміна А є трансимволами *дівчини* з другого терміна Б:

Визначальною відмінністю символів-художніх знаків це та, що вони представляються як *іконічні* (картинні) зображення квітів, птахів, дій, форм рельєфу тощо, значеннево будучи інтегрованими в риторичну систему народнописеного дискурсу, якому надають поетичну наснагу та логіку, відповідне звучання/вібрацію та гармонійну плав-

ність, чим збуджують у душі виконавця і слухача глибокі переживання, оскільки в пісні на фоні природи метафорично йде мова про людську нещасливу долю, як це можна бачити, наприклад, на співставному картинному зображенню *могили* в науковому «безбарвному» описовому дискурсі і в народнописеному:

Іконічність символів

Кам'яна Могила

«Світова пам'ятка давньої культури в Україні (...). Пагорб, (...) останець пісковика Сарматського моря (третинного періоду) з тріщинами і розломами, що привело до нагромадження плит...» – науковий дискурс.

Могила у полі

«Ой у полі могила
З вітром говорила:
– Повій, вітре буйнесенький,
Щоб я не змарніла,
Щоб я не змарніла,
Щоб я не зчорніла,
Щоб на мені трава росла
Та ще зеленіла...» – народнописений дискурс.

(Далі буде)

Ярослава-Орися КОЛОТИЛО

Покинув нас Микола Крамар

Серед українців Марамурешу (і, напевно, не тільки там, а й повсюди, де вони ще збереглися) постійно існували такі сім'ї, які мали схильність стриміти до висот, до світла, до науки, хоч і не завжди мали сприятливі умови для цього. Вони подібні до великого нашого письменника-Каменяра Івана Франка, котрий писав: «Ясин народу, що вгору йде!» Тобто вони не задовольнялися тим, щоб їх члени сім'ї залишалися тільки на рівні початкової школи чи звичайного селянина (хоч їх також потребує суспільство!), а вірили в те, що можуть набагато більше – йти до школи і до вищих навчальних закладів, перемагаючи не раз матеріальні труднощі, щоб долучитися до тої інтелігенції, якої так потребує будь-яка нація, а тим паче наша, українська, яка впродовж історії зазнала немало натисків.

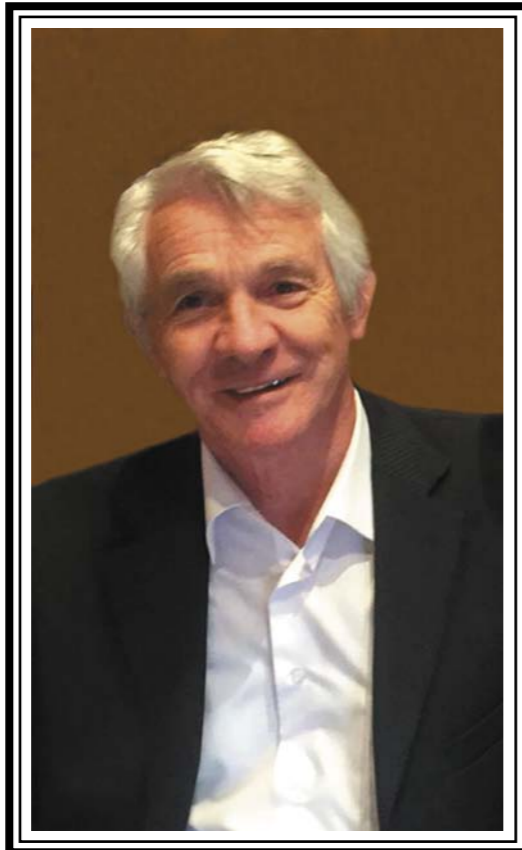
Як всім відомо, чужа влада, коли мала намір підкорити певний народ, особливо у селянському середовищі, вона нищила перш за все його верхівки, а саме священників і вчителів, які мали авторитет і грали просвітню роль у їхньому колі. Але вони, в більшості, не здавалися, а продовжували бути світочами своєї нації і щирими взірцевими українцями, яким ми зараз мали б віддати нашу шану і уклін.

Однією із таких родин є і сім'я Крамарів, яка жила у великому і гарному селі Вишня Рівна, що на Мараморощині, і ядро якої у першій половині

XX-го століття було створене із представників двох престижних і славних сімей – тато вчитель Василь Крамар, а мама Василина – із не менш славної і заможної сім'ї Федьків.

Микола Крамар, який побачив світ у цій сім'ї, був четвертим сином і мав ще молодших брата і двох сестер. Всі вони одне за одним пірнули у світ науки і знань. Тільки старший брат Василь мав середню освіту за спеціальністю техніка лісівництва, а всі інші позакінчували факультети і старалися йти все вище. Другий із братів, Михайло, став навіть професором, доктором у Клузькому університеті. Інший брат Іван закінчив юридичний факультет і донедавна жив у Брашові. Молодший брат Юра став лікарем і живе у Полянах, а сестри – Марія отримала спеціальність біолога і залишилась жити у своєму селі, а Анна – філолога і проживає у Бухаресті.

Микола Крамар, просякого ідемова, народився 25 жовтня 1944 року, закінчив початкову школу у рідному селі, потім поступив в Український педагогічний лицей у місті Сігеті, після закінчення якого працював деякий час учителем в своєму селі. Оскільки змалку мав потяг до музики, поступив у Клузьку консерваторію ім. Георг'є Діма. В студентські роки одружився з колегою зі школи Марією Пергінською, студенткою Філологічного факультету. Після закінчення факультету обоє працювали в місті Сучава. Був професором музики в Педагогічному лицейі,

а пізніше викладав музику й студентам в Сучавському університеті «Штефан чел Маре», аж поки вийшов на пенсію.

Був щирим діячем української громади Буковини, деякий час секретарем Сучавської повітової філії СУР, радником української парафії в Сучаві, а від 2013 року став диригентом українського хору славнозвісного буковинського села Негостина, з яким успішно виступав на різних фестивалях української музики, на міжетнічних заходах, але і на фестивалях-конкурсах, де щоразу завойовував перші місця. Минулого року, на березневому «Святі Шевченка» у Бухаресті, його хор «Негостинські голоси», котрого мала честь приймати Бухарестська філія СУР, заповнив душі присутніх своїм прекрасним виступом.

Тому-то просто не хотілось вірити нікому, що така життєрадісна, мудра і весела людина після відносно короткого хворування 6 лютого цього року покинула цей світ.

Ця вістка заgrimіла по всій Румунії, як грім, тому що багато людей знали його і дуже шанували. Залишив по собі пан Микола (близька родина його називала просто Коля) засмучену дружину, двох донечок і п'ятеро внучат. І ще багато братів, сестер і племінників, з якими він радо зустрічався, особливо у їхньому рідному селі. І де, за звичаєм, його сестра, письменниця Марія Опрішан, чекала його у теплій і дружній атмосфері, бо дуже любила «дорогого Колю і його милу родину», як вона недавно мені зіналась. Слід підкреслити, що ця славна велика родина Крамарів, яка робила і робить честь рідному селу і українській нації, вміла жити між собою у дружніх братських відносинах так, як, на жаль, не завжди і не у всіх буває...

Микола Крамар із «Негостинськими голосами» на минулорічному «Святі Шевченка» в Бухаресті

І ще велику печаль і жаль відчули за своїм диригентом і світочем члени хору «Негостинські голоси», гуртовані панею Феліцією Грігораш, бо професор Крамар їх любив і їм щиро та віддано служив, не чекаючи ніяких відплат і гонорарів, тому що служив він МУЗИЦІ і БОГУ! А такого спеціаліста з української музики і одночасно доброго патріота своєї нації не буде легко колись замінити.

Хай з Богом спочиває і хай буде йому вічна пам'ять і Царство небесне.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

Джео БОГЗА

(1908-1993)

Завдяки літературній критиці і підручникам Джео Богза широко відомий як «батько» румунського літературного репортажу. Великого розголосу набули збірки «Край каменю, вогню і глини», «Люди і вугілля з Долини Жіу», «Книга Олту» та інші.

А втім у міжвоєнний період він був одним із чільних представників авангарду румунської поезії, його збірки «Журнал сексу», «Поєма Інвектива», просякнуті оголеним еротизмом, викликали величезний скандал. Обвинувачений в порушенні суспільної моралі, Джео Богза був заарештований і двічі ув'язнений. Та від кінця 30-их років ці збірки не перевидавалися, і сучасні читачі могли ознайомитися з ними аж після Революції.

Переклади, які пропонуємо читачам, не належать до скандальних віршів румунського поета, вони із останнього періоду творчості Джео Богзи (1960-1977 рр.) і входять до збірки «Статуї на місяці». У них колишній скандальний поет стає моралістом, перекладені вірші наближаються до причт своїми моралізаторськими повчаннями.

Михайло МИХАЙЛЮК**Джео БОГЗА****БИГ**

Смерте,
Біжу до тебе з розкритими обіймами,
Щоби не наздогнала
Мене старість.

БИК

Всі вважали його надто сумирним.

Приходив віл і дивувався:
Чому ти не бодаєш рогом,
Як я?

Приходив осел і дивувався:
Чому ти не б'єш копитом,
Як я?

А бик, опустивши голову в землю,
Молився за тореадора,
Якого мав убити,
Перед тим, як бути убитим.

СИНІЙ ЖУРАВЕЛЬ

Я хотів літати.
Аж тут нагодилися ті,
Що обрізували крила
Всім тим, хто бажав літати.

Я хотів бути синім.
Але тоді згори сіялась сажа,
Яка забруднила усе сине.

Я хотів бути журавлем,
Але тоді ж з'явилися ті,
Що ловили журавлів і смажили
Їх на вогнищі.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

СТАТУЇ НА МІСЯЦІ

Коли ми були статуями фараонів,
Прекрасна була ти, Нефертіті!

Ми спали обнявшись на місяці,
А місяцем нашим була земля.
Прекрасна була ти, Нефертіті!

Коли ти мене обнімала,
Руки твої до життя пробуджали пустелю.
Прекрасна була ти, Нефертіті!

Коли ми були статуями фараонів,
Колосальними статуями фараонів,
Руки твої переносили Ніл на місяць.
Прекрасна була ти, Нефертіті!

СКАЖЕНІ СОБАКИ

Із жалем і болем убивайте їх,
Загребіть у землю, не викидайте
на пустирище.

Вони могли бути вашими добрими друзями,
Радісно залаяти і лизнути в лице
При вашому поверненні з війни чи з блукань,
Якби тоді, коли народились,
Не нависли над нами лиховісні зірки.
Із сумом і жалем убивайте їх
Та з страхом перед лиховісною жовтою зіркою
Сатурн.

КОЖНА ЛЮДИНА

Кожна людина, яку я не можу любити –
для мене джерело глибокого суму.

Кожна людина, котру я любив, та вже не люблю –
для мене це крок до смерті.

Коли вже не зможу нікого любити –
Тоді я помру.

Ви, котрі знаєте, що не заслужили
моєї любові –
будьте пильні, аби не вбити мене.

ДО АРХІМЕДА

І все ж таки, древній греку, я будую палаци,
Ніде у всесвіті не маючи точки опертя.
Чого тільки торкаюсь – зникає безслідно.
На що ступаю – провалюється у безодню.
Подушка, на якій сплю, наповнена піском.
Як тільки приляжу на неї – пісок стікає у хаос.

І все ж таки, древній греку, я будую палаци,
В яких куртизанки розчісують своє волосся,
А філософи, глядячи свої бороди,
Мислять, що у всесвіті все на своєму місці.
У всесвіті, в якому я не знаходжу
жодної точки опертя.

БАРАБАС

Отої води і мила отого,
Якими обмив свої руки Пілат із Понта,
Не знайдете у домі моєму.

Я ніколи не запитаю:
Кого хочете – оцього чи Барабаса?
Ніколи я не скажу:
Беріть його і робіть з ним що хочете.

Я не обмию руки, як Пілат.
Не можу віддати невинного за убивцю,
Не можу залишити вільним Барабаса.

МОЛЬБА ДАКА

Не віддавайте, не віддавайте мене
на поталу їхнім пласким і жовтим дзьобам,
навіть якщо вони врятували Капітолій.

А дайте мене коням, тільки коням,
допоки вони не вергатимуть з ніздрів вогонь,
допоки від їх тупоту не здригнеться земля
і не почнеться інша історія світу.

**З румунської переклав
Михало МИХАЙЛЮК**

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

СОРІН АУРЕЛ САНДУ – РОМСЬКИЙ ПОЕТ РУМУНІЇ

Відомий румунський актор ромського походження Сорін Аурел Санду народився 6 червня 1973 року в місті Александрія. Випускник Бухарестського політехнічного університету, а також і Національного університету театру та кінематографії ім. І. Л. Караджале, де закінчив і мастрат та докторат.

Спочатку працював у Національному бухарестському театрі ім. І. Л. Караджале, опісля 12 років в Театрі «Маска», а сьогодні працює в Театрі ім. Тудора Віяну в місті Джурджу.

Окрім акторства, Сорін Аурел Санду працює телеведучим на румунському телеканалі «Național TV», і декілька разів запросив мене в ефір своєї програми «Я теж народився в Румунії».

Минулого року появилася перша його двомовна збірка (румунською та ромською мовами) „TRANSGRESIUNE”, з якої подаю кілька поезій у перекладі з румунської мови.

Сорін Аурел САНДУ

Я є

Я той, що є,
Ти хто, друже мій?

Я земля,
Замішена сльозами,
Піснею,
Бодем,
Надією,
Небуттям, –
Всім, чим були
Мої батьки
І батьки моїх батьків,
І батьки моїх батьків...

Дощ

Витікає з небес вода
Сльози і серця зойк
Хата-землянка
На подвір'ї трава
Твань і горе
Батько і мати
Брат і сестра
Збирають воду
У хаті тече вода
Зі стелі
У відра

Течуть сльози
Плачемо
Збираючи воду
Дитинство, щастя –
Все заховалось тут
У таємному місці
Серця

зима (момент)

білі поля
дахи домів
ліниво накриває ніч
зі згорблених димарів
точиться до землі дим
завмирає
гавкання собак
людська постать
мов примара
ледь волочить ноги
губляючись
в безмежному
білому навкружжі

всередині
біля убогого столу
вечеряють голодні діти
з непомитими руками
вони не знають
що таке щасття
що таке щасття...

Михайло Гафія ТРАЙСТА

літо (момент)

літній жаркий день
ніби загорілась земля
відірваний шматок села
нудиться зів'ялий
діти бавляться
голі й босі
у гарячому піску
який покриває землю
голоси
і порох ніг
шматують небо
виливаючи хмари
в скорчений божевільний танок

Двері

відкриваю двері
Господи
заходь
в серце моє
Світло
Вогонь
Сльози
хай почистять мій одяг

відкрий мені двері
Господи
двері Любові Твоєї
двері любові моєї

Микола КОРНИЩАН

Верлібри

Круїз

але в тій воді тепло занадто багато неба
що заманювало погляд
в непізнані глибини
ясні
подібні дзеркалам
які розмножували повітря з-між них
роса в криштальних келехах
декілька кубиків льоду
а круїзне судно ще чекало
посеред моря
судно з гладкого скла
декілька тіней і ми
обоє
в середині
перед переповненим прахом каменів
басейном
нюансу хмар
яких не бачив жодний пасажир
ніколи

Аеропорт

я не знав звідкіль ти прийшла
зупинилась і проказала ким я є
впевняла що не треба б спішити
прикінцевий від'їзд до окраїв світла
до неба
важкі тіні
відділені від попелових хмар
аеропорт Горизонт
кілька припізнаних
уявляючи інші віддалі
загублені
начебто час не мав жодного значення
в чужих містах
непізнаних
я не знав ким ти була й чому
залишаючи безкінечні висоти
зупинилась тут
звідкіль іноді відходили назавжди
декілька пасажирів
повертаючись невпинно
чекаючи
мовби нічого й не трапилось
забуваючи домінуючі моменти

надіючись що зустрінуть свою долю
у несподіваний момент
тільки тут
де сяйво заходу тривало вічно
через твій погляд
вогонь віч

Рефрени подихів

ти вигадала усе те що я міг зазнати
слова зроджуючи дії
і осібно супокої
коли не траплялося нічого особливого
лишалися тільки шерехи
спізнані у вилясках
темп серця визначаючи самотність
рефрени подихів повторених повсякчас
і щось що тільки можна було припустити
бо побутувало в іншій дійсності
у всім що ти прозирала
нібито могло б бути здійсненням
у всім що відчував
коли ти мовчала щоб міг уторопати
що саме повинно було трапитись

В мою відсутність

місце в яким ти чекала
уже не споминав ніхто
і все ж місто зісталось незмінним
дерева без тіней в центральнім парку
декілька свіч палаючих на алеях
що вводили в тьму
високі огорожі
повітря кристалізоване в світло
і щось що не співпадало зі снами
з ясенами та парусами
якась частина
наповнена небом що витекло опівдні
бракувало ювелірних магазинів
кварцових плоскодонок
в вакуумі вітрин
води в якій міг би віддзеркалитись
абиякий погляд
не вистачало землі в середині
крем'яних колонад
вітрам бракував плин в напрям моря
в порт з якого я вже не повертався
тільки щоби не знищити
усе те що тобі вдалося вимислити
що могло існувати
тільки в мою відсутність

З високої полонини

(Українська народна пісня)

Обробка Івана ЛІБЕРА

Широко

1. З ви-со-ко-ї по-ло-ни-ни до-лі йду, до-
2. Що-сь ми ми-ла у-чи-ни-ла, що-сь ми ми-ла
3. Ой, Бо-же мій ми-лос-ти-вий, та й ви, лю-де,

лі йду. Що-сь ми, ми-ла у-чи-
да-ла, ко-ло то-ї кер-ни-
чуй-те, да-ла ме-ні ми-ла

ни-ла, що до-мі не дій-ду?
чень-ки, де-сь во-ди-ці бра-ла?
ча-ри, да што ми ря-туй-те.

1. Ой, що до-мі не дій-ду, що до-мі не дій-ду?
2. Ой, де-сь во-ди-ці бра-ла, де-сь во-ди-ці бра-ла?
3. Ой, да што ми ря-туй-те, да што ми ря-туй-те.

4. Да-ла ме-ні ми-ла ча-ри з но-во-ї ко-

мо-ри, а-би ме-ні не по-мог-ли

ні-я-кі дох-то-ри.

5. Ой, Бо-же мій ми-ло-сти-вий, чо-гось ня

по-бив? Чи не за то што-м мо-ло-дий

до дів-чи-ни хо-див.

До дів-чи-ни хо-див.
(Тихенько)
riano

Чи не за то што-м До дів-чи-ни хо-о-див.

Михайло ВОЛОЩУК

В МИНУЛЕ

Чому я в минуле постійно вертаюсь,
Що можу я в ньому, в літах цих знайти?
Чому я цим болем так часто проймаюсь,
Як знаю, що біль вже не може пройти?

І все ж таки лину на бувше розп'яття,
Де стільки образ і знуцань потерпів,
Де сумно заснули кохана і браття,
І рідні батьки, за якими жалів.

Минуле, мов дім мій, в який повертаюсь,
Як білий лелека до свого гнізда,
У ньому радію і плачу, і каюсь,
Бо знаю, що іншого в світі нема.

МОЯ ЛЮБОВ

Моя любов тебе не забруднить,
Вона не для трагедії існує.
Хоча над нею світ увесь горить,
Вона себе до спокою керує.

Я тішусь нею, як дощем трава
І як промінням білий цвіт лілеї,
Як вітром косарі в жаркі жнива, –
Вона ж бо світло з глибини моєї...

В ній я збираю солоду для всіх,
Я ним лікую серця свого рани
Й лечу туди, де не існує втіх,
Нема де правди, а лише обмани.

Знаходжу нею шлях я до сердець,
В яких усе зів'яло і згоріло,

Де сохне в путах правди корінець
І перетворюються вина в трійло.

Палахкотить любов, як ранній схід,
Байдужості руйнує чорні скелі,
А небо все цілує її слід,
І розцвітають квіти у пустелі.

Хоч через неї плавав і терпів,
Але мені не сором з нею жити,
Я прірву з нею перейти успів,
Упавших, щоб підняти і простити...

Корнелій ІРОД

КОСТІКА ІІ-ИЙ

(Із циклу ПРОМАХИ)

Отож, дійшов я, значиться, до Костіки ІІ-го, тобто до давнього мого друга Константина Буцури, котрого я вже не бачив з 1972 року, відколи він утік із Румунії й опинився у США; однак, ми листуємося, але зрідка, точніше, двічі в рік – на Великдень та на Різдво. Але вже поверх року Костіка мені не відписував. Чому – не знаю. Невже з ним щось не те?..

А я, бачу, заговорився й забув представити вам Костіку Буцуру.

Познайомились ми в 1952 році у Сереті, коли, внаслідок вступного іспиту я був зачислений до Серетського українського ліцею, а він саме закінчив українську педшколу в тому ж місті, а було йому лише сімнадцять років (через брак учителів для українських шкіл Румунії перший випуск педшколи був дворічним). Але Костіка Буцура так і не учителював, а записався в румунський Радівецький ліцей, де колегою був його найкращий друг Євген Мигайчук.

Костікова мати була полькою (дівоче її ім'я – Косташевська), учителювала в українській школі. Його батько (суддя за фахом, певний час був головою Чернівецького суду; в ті роки вже давно на пенсії) був або румуном, або українцем, або вихідцем мішаної румунсько-української сім'ї. Не знаю, і Євген теж не знав, бо Костіка завжди уникав вяснити це питання; єдину річ, яку розказував він з ледь прихованою іронією про свого батька, була та, що його батько постійно читає лише одне: вісімдесятитомний Німецький лексикон. А дочитавши до останнього тому, починав знову читати перший. Від Євгена Мигайчука довідався я, що Костічин батько був набагато старшим від своєї дружини і що довгі роки подружжя Буцура було бездітним, доки молодий викладач румунської мови Константин Попеску винайняв у них кімнату. А вже після цього 5 травня 1935 року народився їх єдиний син Константин. В документах якийсь писар – недбайло чи п'яниця, а то й одне, і друге – замість 1935 року, записав рік народження 1937, хоч Костіка не був моїм ровесником, бо мав фото з 1936 року – лежить Костіка на м'якій ягнячій шкурі й гордо усміхається: «мені вже рік!». Теж Євген Мигайчук розказав мені, що професор Попеску помер однієї зими, коли хурделило й тріщав страшний мороз, а Костіка (вже учень старшого класу) волів грати в карти, ніж іти на похорон. Згодом довідався він від «доброзичливих» людей, що його справжнім

батьком був якраз професор Константин Попеску.

В 1953 році, після закінчення ліцею, друзі Євген Мигайчук і Константин Буцура вирішили стати студентами Медінституту і представились на вступний конкурс в Яссах, але не поступили. Наступного року спробували у Клужі; і тут їхня спроба виявилася безуспішною, але одержані оцінки дозволяли записатися на відділ педіатрії, та вони не схотіли. «Були ми дурнями, – признав Євген пізніше. – Треба було записатись, бо на другому курсі могли ми перейти на будь-котрий інший відділ медінституту». І так, наступного 1955 року друзі вирішили ставитись на вступний у Бухаресті, а саме на український відділ філологічного факультету. І цього разу одержали вони, так би мовити, лише півуспіху, тобто Євген поступив, а Костіка провалився. Дивно, бо Буцура був і розумний, і серйозно підготувався до іспиту. Але хто його зна, може, він в ті дні погано себе почував, а може, через надто велику конкуренцію, оволоділи ним емоції, які не дали йому як слід зосередитись. Так чи інакше, Костікові загрожувало сумне майбутнє: трирічний або чотирирічний (залежно від військового роду) казарменний стаж рядового солдата. Зовсім невесела перспектива.

Через брак кандидатів, у Інституті російської мови імені Максима Горького в тому році організували другий вступний іспит. Переляканий «солдатчиною» Костіка представився на конкурс і не те що здав іспит успішно, а одержав найвищу оцінку – і не дивно, бо більшість кандидатів ледве знали російський алфавіт, а він таки добре знав російську мову. По суті, Костіка Буцура і тоді був уже поліглотом: дома з батьками говорив по-польськи й по-німецьки, а на вулиці та в школі вивчив румунську, українську й російську мови.

На першому курсі Костіка часто приходив до нашого гуртожитку, відвідував головно свого друга Євгена Мигайчука, але й нас, решту буковинців, з якими був у хороших відносинах. Він кволився, що не подобається йому в Інституті ім. Максима Горького через надто низький рівень навчального процесу, тому хоче перевестись на Філологічний факультет, а саме на український відділ; він уже, каже, цікавився, і такий перехід дозволений, але біда в тому, що з «Максима Горького» його не пускають, бо їм шкода втратити свого найкращого студента. А ми порадили

йому, хай повідомить там, що він все одно покине той інститут, якщо вони не підпишуть згоду на його переведення.

Нарешті Костіці вдалося покинути Інститут російської мови й перейти на філфак, але не на український відділ, а на російський, через що ми часто насміхалися з нього: «Що тобі „Максим Горький“, а що російський відділ? З вогню та в полум'я...» Але наші іронії здорово подіяли на Костіку, можна навіть твердити, що змінили його долю.

В тому році на Філології заснувався новий відділ, а саме китайської мови та літератури, але не було звичайного вступного іспиту, а приймали на новий відділ студентів філологів і це лише після слухового добору (оскільки, сказано, китайська – музикальна мова). Але із старших курсів нікому не хотілося вертатися на перший, а записалися на китайську лише студенти другого курсу, серед яких і Константин Буцура. Крім Костіки, серед десятих прийнятих студентів на китайський відділ збула зарахована й Александра Ніколау, дочка відомого мікробіолога академіка Штефана С. Ніколау, наша тодішня славна шахістка; при вступі вона, здається, вже мала деякі поняття про китайську мову і тому була хорошою студенткою. Та невдовзі Костіка випередив усіх і став найкращим студентом китайського відділу. І не дивно, бо він щовечора і щоранку, коли сон найсолодший (жили ми у тій самій кімнаті студентського гуртожитку), заїкався та нявкав по-китайськи на різних тональностях (мова ж «музикальна», ні?...). Щоранку Костіка роздратовував нас в такій мірі своїми «вокалізами», що ми вирішили не приймати вже його в наступному році у нашу кімнату. Але не треба було вже цього заходу, бо після першого семестру Костіка переселився в студентський гуртожиток для іноземців, де жили й сім китайців-філологів, завдяки яким він старався удосконалити свою китайську вимову.

Ще через рік Костіка оженився на Флоріці, його колезі по групі, після чого переселились вони в гуртожиток для одружених студентів.

Із студентських років Костіки Буцури варта згадати хоч би дві дуже смішні пригоди. До однієї з них був і я причетний. Почну з цієї.

Був я вже на четвертому курсі, а Костіка на третьому. Як я вже казав, був він найкращим студентом відділу китайської мови та літератури Бухарестського філологічного факультету. Тільки будучи амбітним та настійливим, зумів він стати відмінником. Для того, хто знав Костіку краще, ці його якості здавались дивними, бо, взагалі, був він гей лінкуватий, «любив жерти, а потім хиріти після обіду», як дорікав йому

Євген, був завжди охочий до яконайбільшого прибутку (грошового чи інших вартостей) і, якщо можна, без хтозна-яких зусиль з його боку, а бажано без ніяких. Характерною для Костіки була ще й така сторона: щоб оправдатися в чомусь, він вживав найнахабніші брехні. Звісно, він не єдиний брехун на божому світі. Але, якщо йому закидали, що він, приміром, не зробив те, що обіцяв, що запізнив або зовсім не з'явився на якусь зустріч, що не віддав вчасно якусь позику тощо, Костіка ляпав таку брехню, що ніяк не повіриш. Тобто його пояснення були аж занадто перебільшеними у порівнянні з тим, за що йому дорікали. Якщо, скажимо, йому робили зауваження, що вчора він не з'явився на обіцяну зустріч, Костіка міг відповісти, і то навіть не кліпаючи, що не прийшов він не тому, що забув, прослав чи мав якусь важливішу справу, а тому, що їздив за кордон (а це в ті часи було майже неможливим), або був важко хворий, хоч на другий таки день він, ось, зовсім здоровий.

Тому, коли Костіка сказав мені, що його запросило посольство Китайської Народної Республіки з нагоди їхнього національного свята і що візьме й мене з собою, я, розуміється, був певний, що це знову якась його несусвітня брехня. Але, щоб переконати мене, Костіка показав офіційне запрошення на двох осіб:

– Тепер віриш? – запитав він.

– Та воно ніби справді так. А чому не йдеш до китайців зі своєю Флорікою?

– Бо в неї щомісячна жіноча недуга... Бге-ге-ге... – грубо засміявся Костіка.

Отож, одяглись ми гарненько – костюм (єдиний, як у кожного студента...), біла сорочка, краватка – і о шостій з'явилися перед входом китайського посольства.

– І що ми будемо тут робити? – питаю.

– Не знаю. Побачимо. Гадаю, – усміхнувся Костіка, – дадуть нам їсти та пити. А мають китайці чудовий коньяк! Я вже мав нагоду куштувати. Зате я ще не знаю, який на смак славний їхній суп. Може, дадуть нам сьогодні, бо в них сьогодні те, що у нас 23 серпня, тобто національний день Китайської Народної Республіки.

– Ти про який суп?

– З гнізда ластівки. Це делікатес китайської кухні. Поясню пізніше, бо ось – відчиняють.

При вході зустрів нас усміхнений китаєць, який взяв запрошення і пропустив нас досередини, а інший китаєць, теж усміхнений, повів нас у широкий зал, у якому знаходилось чимало юнаків різних народів (мабуть, запрошені від інших посольств), серед яких і два Костікові колеги.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 283)

8. Про жито, пісні та сусідів

*Давними годами – жита са родили,
Сусіди са навиділи, братя са сходили...
А нинішними годами жита са не родять,
Сусіди са ненавидять браття са не сходять...
З народної співанки*

У нашому славному селі, бо воно славне і гарне, і виличне, і відоме, і популярне... синоніми тільки для підкреслення його велючності, а, мабуть, і проти задрісних антиронянських виступів тих чи інших, але Господь з ними..., а ми повернемось до нашого жита, яке в нашому славнозвісному селі родиться тільки в піснях: «Зелене жито, зелене» та «Ішли жінці жито жати».

На превеликий жаль, вже й пісень не співають, хіба десь-не-десь на весіллі, хрестинах, родинах, іменинах та інших гулянинах якась тітка затужить: «Якби зорі не зоряли», «Удці гора, удти друга» чи «Горіла сосна, палала...» Одного разу запрошений на весілля волошин не міг надивуватись, чому «руші» співають співанку про мавпу-горилу, а інший, почувши «Ковала зазулечка, та все кує, кує», допитував, чому співають про цвяхи (по-румунськи *cuie*). Правда, ще котрийсь із легінів загорланить «по-руськи»: «Ой по-руски, легіники, по-руски, по-руски/ Та з самої середини, з самої мнякушки...» чи «Вішта коню, вішта», та старші дядьки замугичуть під носом: «Ой погарчик, рідний братчик, / скляничка – сестричка...»

А сусіди вже не сходяться вечорами, щоб заспівати пісню, погомоніти, хильнути чарку-дві, а колись сходились... Тепер з кожної другої хати горланить Ґуце, Аді Мінуне, Флорін Салам, Бурсук та інші манелісти. Навіть деякі з музикантів села почали манелізувати сільський фольклор, почали ікати, акати, екати, стогнати, мов напав на них запор, а інші, як *Кумикова Файта*, вважають себе «пудкарпатськими русинами...» Та Бог з ними! Повернемось до наших сусідів, бо все це через них,

через те, що не сходяться вечорами заспівати пісню. А давно сходились! Та, здається, я вже це сказав.

Нічого, а якщо не сказав, то повторю... Давно мої сусіди сходились на Грунику, в садах під крислатими яблунями, на вулиці, а холодною порою у вуйка Івана Ретія, Марії Станючки, Гафії Цілішки чи у Василюки та Марії Паращиних. Це православні сусіди, а сусіди-покаїти, до яких належали і мої батьки, сходились у нас, у Косованів – Дьордія чи Михайла, з якими я вже вас познайомив, чи у Михайла Поповича, якого всі називали Микитою. Опісля Попович переселився на Коштіль, і ми часто з батьком ходили до нього стригтись. Я завжди благав батька, щоб ми тільки до нього ходили. Батько водив мене стригтись також і до Андращука з Ковачової вулиці та до Гусаря на Гору. Я завжди просився до Поповича, бо в нього були два сини, старші за мене, в яких була колекція дитячих журналів *Аріч-Погоніч*, *Лумініца* та *Кутезиторі*.

Я стригся завжди першим, а опісля, поки Попович постриже батька, поки проаналізують пророцтво Єремії, Йоїла чи Міхея, прочитають останнє роз'яснення «вірного та розумного раба» з Брукліну, я начитаюсь досхочу, а батько не смів забороняти мені читати «поганську літературу», бо, якщо Михайлові сини читають її, то можу і я, а Поповичові сини мали право читати, мабуть, тільки через те, що його дружина Анна не була покаїткою.

Одною з причин зустрічі сусідів були жорна. Ми ходили жорнати мелайної муки на тепшаник та кулешу, чи каші на голубці до Василюки Паращині, хоча жорна мала і тета Станючка та одотя Митрова, яку ще називали Митрихою та Лапкою, бо мала одну ногу тоншу від іншої, але всі ми ходили жорнати до Василюки Паращині, бо в неї не було подвір'я перед хатою, а тільки дві крислаті яблуні та зелений моріжок, а до того, ще й на орсаг видно.

До тети Станючки ми забігали жорнати «на швидку руку», коли не було часу на посиденьки та побрехеньки, а до Митрихи не йшов ніхто ніколи жорнати через її чоловіка гугнявого Митра Лупшака, який хворів на якусь дивну хворобу – пхав собі часто в задницю різні предмети від малих пляшок шошборянок, ланцюгів, до кулешарів, макогонів та інших тонких предметів. Був майстром по дереву,

і неабияким, але теж через цю примху рідко хто наймав його працювати.

Ще був Митро й добрим косарем, але, бувало, Одотя піде з дому працювати до інших, а Митро роздягнеться догола чи вдягне жінчину спідницю, і так косить. Страх любив вдягатися в жіночий одяг, чи проколювати собі вуха, але не будь-як, а гарячим цвяхом, від чого його вуха були страх пошматовані. Часто лягав в лікарню через оці свої «обряди та звичаї»...

Одного разу я розповів другові-психіатру про Митра, і він пообіцяв допомогти йому отримати пенсію, але для цього треба було його інтернувати на кілька днів у психіатричну лікарню. Коли почувла

Одотя про це, почала голосити та проклинати: «Йой-йо-йой, Митрику, хоче Трайста тя забити мижи дурні, аби тя убили... Не дуждав би, аби дав Бог! Йой-йо-йой, Митрику, ти вже не вернешса удти лиш у тортолові, Митри-и-ику-у-у!» Спочатку я хотів покинути цю справу, але врешті повів Митра на комісію, яка вирішила, що він психічно хворий, і так зробили йому документи на пенсію.

Після першої отриманої пенсії Одотя хвалила мене всім: «Такого сусіда, як Трайста, у світі немає, ади уходив Митрови пенсію!»

Ось такими були «давними годами» мої сусіди, але це було тоді, коли, ще «жита са родило».

(Далі буде)

Віргілій РИЦЬКО

ДОБРУДЖО, МІЙ РІДНИЙ КРАЮ!

Добруджа – мати моя, моя вічна любов!

Я народився й виріс в тобі, і з перших днів злився з тобою, із твоїми степами, твоїми пагорбами, із Дунаєм і морем, із трелями жайворонка в голубому небі. Злився з лісами та добруджанськими плавнями. Злився із козацькими піснями про свободу моїх дідів та прадідів, які чув із дитинства. Ці почуття завжди і назавжди в мені, в моїх думках, в моїх діях – у всьому моєму існуванні.

Завжди, подорожуючи твоїми просторами, дивлюсь, моя рідна Добруджо, і наче вперше бачу тебе. Милуюсь твоїми чарівними пейзажами із гордими тополями, із задуманими вербами, що схиляються над водами, із холодкуватими гаями, з казковою дельтою і морськими сонячними берегами. І завжди з вікна машини чи пароплава хочу торкнутись тебе, хочу зануритись в твою красу.

Твоє сьогоднішнє таке жарке, таке складне і таке повне надій. А яким буде твоє майбутнє?

Добруджа так само, як і в минулому, оре, сіє, збирає врожаї. Складає золоте зерно в зерносовища, сіно – в копиці, картоплю насипає в мішки, кавуни і дині – в кошики, випасає корів, пильнує овечі отари, розсіпані степами і пагорбами. Возить і носить все, що дарує людині плодюча земля. І допоки даруватиме – буде існувати сподівання на краще. Це надія нашого селянина, бо саме за його працю віддячує земля врожаями. Що може бути краще від горщика поживного молока, смачного, свіжого, – не того, чужого, магазинного, – із шматком ароматного

пирога чи свіжого сиру, масла із духмяним окрайцем хліба.

Добруджанська земля окутана особливим світлом. Вона дарує людині почуття вищого спокою, затишку, умиротворення. Тут, здається, навіть шепіт часу чути.

Добруджа багато значить для мене. Радість і свобода, мандри по пагорбах, долинах, лісах, горах, стежках, селах. Схід чи захід сонця – це щоразу захоплюючий спектакль природи. А природа Добруджі різноманітна і мінлива, щоразу, не залежно від пори року, дарує нові дива, про які навіть не здогадуєшся.

А машина мчить звивистою дорогою, пейзажі за вікном міняються, наче на плівці кольорового фільму, і я знову відкриваю її для себе, знову милуюся, наче вперше. Бо Добруджа – земля чудес.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 283)

Андрій не звертав уваги на підмеленого брата і продовжував собі далі, бо всі чекали розв'язки:

– Я подякував людям щиро за порятунок та просив їх не розказувати моїй мамі, бо не хотів її турбувати. А до того знав добре і мамину натуру, коли вона сердилась через наші!

– Не вкажеме. Але бурш не веди свиней у губи та уважай і ти, што збираєш у лісі! «Бо, што файне і розкішне – не завжди є і добріше», – радили вони мене. – Та слухайса мамі, бо – одовиця. Зрозумів? – грозивса на мене Глистей. – Добре, што ми суди пруйшли коло вас, бо інакше були б здохли, кулько дурного са наїли. А ви, юпетники¹, були б постили цілий гуд за ваші пустоти.

Коли оти два пушли собі у свуй бук, а за ними і Мурешка, я скоро пудпалив ватру, зварив свиням, обийшов маржини, начістив та ізварив ріпи² на вечерю, а удтак одним бігом привів і Василька дому уд Донія. Навів порядок всюди, як ніколи. Тільки про заячу клітку забув.

Коли вернулса мама із поля, зрадувалса, што я такий чемний був та причепурих усюди. Але коли увиділа клітку у шури та й удтинки³ дощок коло неї..., подумайте, што було...

– Тогди за ялові дошки було дуже тяжко у нас, бо не було у наших лісах ялин, лиш якісь смереки, посажені пуд час першої війни на Ленії, як знак, што там буде битва, «ленія фронту». Та назва і тепер є, місце там, пуд лісом, так називають, – пояснила тета Василина.

– Дуже суєтна була мама за оти чотири дошки для помоста, котрі я показив⁴ для заячої клітки, бо не доходило на наш помуст, котрий і не простелила до сего літа. Але шкода – шкодов! Я був винен, я переніс!

Тільки за свині мама не знала нічо, бо я увечері їх нагодував так, як наказав мені Глистей, а рано вони зголодніли та жваві, валили хлівець. Узнала лиш, коли-сме зарізали одну, бо оту другу мама продала. Няньо умер, грошей не було ні удки. Тяжко було.

– Як узнала? – запитав хтось.

– Мурешка старий різав свині людьом перед зимніх сят та прийшов і до нас. А з ним прийшов держати свиню і его син Николай, муй цімбор, та розказав мамі, як було тої осени.

– Не розсердилса?

– Тогди уже ні. Тільки подала мені трайсту: «На, хлопче, сесю тафилку⁵ та біжи у Мочарний до старого Глистей та й Дабаса! – сказала. – Понеси в подяку свіжини тим двом людьом, што ти вборонили свині, коли са втроїли дурними губами.

– У нас є такий обичай уд діда-прадіда, ділити із свого потроху і другим: бідним і тим, што тобі стали колис в пригоді, або сусідам, што не маю у тот час мняса, коли ріжутса свині, уці або другі маржини, – пояснив Тіпайло.

– Файний обичай! Держітса і ви, діти, его! – сказала Петриха.

– А ми не маєме свиней! – відповів котрийсь із внуків.

– Не є обов'язково ділити другим того, што не маєш або што нехайно треба і тобі у тот час. Діли того, што у тебе є вдосталь – та й тобі Господь поділить із своєї доброти, – повчав Тіпайло дітей.

– Нуждающим можна ділити будь-што: хлібину, одежчину, якогось гроша, допомогу, радусть і добре слово, – підтвердив Андрій, але їх розмова перервалса, бо прийшла Марікуца Босого із донечкою, котру любили всі за її дитячий лепет.

– Ну як, Марішко, твоя ручка? Загоїласа? – запитав Тіпайло та посадив дівчинку собі на коліна.

– Загоїласа. Дивітса!

– А як, што взяли сесі бешкетники і тебе на риби та не лишили доспати?

– Не взяли! Я побігла сама! Коли Васалія встав рано, пробудилса і я, та не хотів і мене брати. А до того ще й за хвуст смикав.

– А удтак взяв?

– Удтак взяв. Не мав што діяти. Бо я не лишалса его та-м казалса, што аж не бере і мене, розкажу мамі все про колопні.

– Які колопні, – зацікавилса її мама та й Петриха?

– Колопні, што убрали сесі легіниці із плеса та наметали у яму пуд дебрьов, – показала вона пальцем на всіх.

Дівчинка розказувала захоплено і детально, всі розважалися, тільки її батько Петрушка та баба Василина гляділи на хлопців і хитро посміхалися, пригадуючи собі всю колотнечу із жінками через ті горстки конопель. Петрушка Босий, коли носив їх із ями назад у плесо, вже здогадувалса,

што то, мабуть, хтось із дітей покепкував та перетягнув коноплі туди. Потім розповіли й вони про ту конопляну пригоду, всі розвеселились ще дужче, і хлопців уже не сварили. Випили ще по кухлику вина, що залишилось на дні корчаги⁶, та, подякувавши Довганам за гостину, почимчикували собі додому. Кожен радів у душі, що все обийшлося і не порушило блага і затишку трьох сімей, які жили в мирі і злагоді біля річки Лали.

Лісова пригода

– У Руні, як і по всій околиці, природа під час літа завжди кепкує та грається із людиною. Або задовга спекота вичерпує всі криниці та потічки, або густі зливи переповнюють їх через міру, і ті розливаються по левадах та царині, чи куди попало, подеколи руйнуючи та змиваючи й сілські обійстя, коли важкі хмари рвуться й тонни води падають на землю, спустошуючи все на своєму шляху. Може, це природа так гірко ридає через те, що люди не розуміють її, нищать та вирубують ліси без міри. Від безжальної руки і леца сокири потихеньку вмирає вся краса нашого краю. Гинуть лісові велетні: дуби, буки, ялини, сосни, гинуть і молоді дерева. Все пропадає, а інших ніхто не садить, щоб ті бідні хмарки мали де зупинитись і відпочити та хоч трохи скинути свій небесний тягар, – пояснював Андрій Довган лісникові Стецьку, своєму давньому другу із сусіднього села, що жив недалеко броварні, біля Лали, та сторожив наш ліс.

Зустрівшись випадково у лісі, коли Андрій із хлопцями ходив по гриби, зраділи один одному, обнялись та розговорились, присівши на колоду біля двох свіжих пнів, розповіли коротко кожен про своє життя, бо уже віз років пройшов як не бачились, а потім взялись за життя-буття на селі, в місті і в світі.

– Ти маєш рацію, Андрію, – підтримав його Стецько, – бо кожний столітній дуб своєю кроною, віттям і листям, притягає із грозових хмар по двісті літрів води і, таким чином, ліс рятує нас від стихії й нещастя.

– Але люди не зважають на це. У них вся істина проходить тільки крізь шлунок. Не існує ані завтра, ані післязавтра, тільки – нині, і все! – продовжив обурюватися Андрій.

Хлопців зацікавила їхня дискусія, а головню Петрика, бо він дуже любив ліс та не відставав від лісника ані на крок.

Пізньою осінню або взимку перед Різдом, коли був сезон полювання, куди брали за гайташа⁷ і його

батька Василя Довгана, Стецько часто заходив до них зі старим мисливцем, родичем їхньої бабуні, вуйком Лисуном.

Хлопець радів їм та зацікавлено вертівся біля мисливської рушніці і толби⁸, де завжди лежали патрони, та уважно слухав їхні мисливські історії і різні лісові пригоди та небиліці.

Старий Лисун, як його прозвали руняни, полював біля Лали на лисиць, зайців, а більше на дикунів⁹, котрі розплодились через міру та під осінь частенько нападали на людські лани, де рили ріпу, нищили кукурудзу, з'їдали гарбузи.

Коли полювання було успішним, стрілець часто приносил Петрисі трохи дичини.

«На, Василю, зайчика та клади у піч, бо туй не уміє ніхто его побежерити¹⁰ так, як ти», – мовив він.

Подякувавши за гостинець, вона, після того як випікала хліб, уміло і майстерно запікала дичину у домашньому маслі, добавляючи тертого часнику та різних пахучих приправ. Коли печенина була готова, варила кулешу, діставала кислі огірки чи капусту і частувала мисливців, сусідів і всіх тих, котрі у той час переступали її поріг. Чи не правду мав той, хто сказав, що «добра страва аж за сім меж пахне».

Петрик, пригадавши собі того печеного зайця, на хвилю захотів стати лісником, як Стець, або бодай мисливцем, як вуйко Лисун. «Але, ні! – за мить передумав. – Стрілець вбиває невинну здобич, а я хочу вборонити її, захистити, як і ліс, де вона жиє».

– А як не буде ліса, што будут рубати та чім будут грітиса? – запитав він потім.

– Та Бог знає чім! – відповів досадливо лісник.

Йому було прикро, коли глянув на ті два свіжі пні, де сонце, знайшовши нову галявину, сердито кидало своє пекуче проміння, бо вже не було там ні листя, ані віття, з яким могло б погратись, як завжди, в піджмурки.

(Далі буде)

¹ Юпетник – шибеник.

² Ріпа – картопля, бараболя.

³ Удтинка – клаптик, відрізок.

⁴ Показити – поламати, зіпсувати.

⁵ Тафилка – сундук, торба.

⁶ Корчага – велика склянна посудина, обплетена вербовим гіллям, у котрій тримається вино або горілка.

⁷ Гайташ – загонщик, мисливський гонець.

⁸ Толба – мисливський мішок, торба, рюкзак.

⁹ Дикун – дикий кабан.

¹⁰ Побежерити – запікати, приготувати.

Дмитро ГОЛДИШ

ПОЛЯНСЬКІ ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ*

– СВАЛЬБА (ВЕСІЛЛЯ) –

Свати

Давно, коли двоє молодих, легінь із дівкою, хотіли са побирати, пуслі того, як дівка пристала, аби легінь ішоу у свати, говорила із ньом та й мамоу. Але раз казала мамі, мама проказовала ньови, што їх дівку сватат тот легінь, і обоє звідували сусіди легіневи, ци є добрий, робучий, чямний і ци ні є хибушний-битежковатий, і са радили, казкуючі цілу нучь. Аж потім казала дівка легіневи, коли может прийти у свати говорити із її старінеу (батьками). По за обичаєм, аби ніхто раз ни знау, ни видіу легіня, што ідет у свати, легінь ішоу нучоу.

Ходь дала дівка слово легіневи аби пришоу у свати, коли приходиу він під хижу, у хижі ни було посвіта, аби ни думау легінь, што они ледве ждуд скапати (спекатися) із дівки. Але, аж слово було слово, легінь коутау (стукав) у оконце, і раз-два палиласа лампа, і пускали-кликали легіня до хижі. Коли заходиу легінь до хижі, пуслі того, як уклонявса «добрий вичюр», і видів, што у хижі лиш ньом та й мама дівки, раз-два думау, што штес ні є добре, і кажет: «а де є ваша донька... (Анна)?» [У фамілії могло бути май много дівок до виддавання, перший раз виддавали старшу доньку, а вид так другу та й третю. Аж приходиу легінь та сватау позастаршу доньку, старіня (батьки) видказувала: «но ми раз імами виддавати сису старшу, а вид так сису»]. А старіня дівоча казала «пушла до тети сі», або инаку якус причіну клали.

Сидит легінь, сидит на лавици, як на грани, што дівка їго вимахала (обманула) і ни казала старіні, і ни імаєт ште робити, і кажет так: «Ни знаю, ци вам казала ваша донька?...» І старі кажут: «Нам ни казала», а легінь ни імаєт ште робити і кажет: «Аж она вам ни казала, кажу вам я, ми двоє розуміемиса і любимиса, і я хотів бих са женити, ште би-сти ви казали?» Та й тогді, аби зняли легіня із грани, кличют дівку із загорна, де була запритана (схована).

Як зізала дівка із загорна, сідала на лавицу і почінали говорити і звідати легіня, ци їго старіня знат, што овин хочіт са женити, і ци хотят їх дівку. Пуслі того, як обговорили про усяке і не однаке: про свальбу, про куми, ци легінь ідет на зяття, ци дівка ідет на невіску,

порузумілиса, коли может прийти легінь у свати із своєю старінеу та й нямоу (родиноу).

Великі свати

Як засуморочяло (сметкалося), збираюцца сватачі легіневи, брали якоїс горівки і крадьки ішли у свати (ішли крадьки, аби мало хто знау, бо якби са ни здали на слово, аби са ни лупило лице дівці або легіневи).

Коли приходили ид хижі дівочі, там лампа у хижі запалена, уперед хижі ломпаш світит, видко, што їх иждуд.

У свати попри князя і старіню князеву ішли братя і сестри, великі побратими, лілі, тети і староста, котрий імау проводити свати і свальбу. У свати ішла пара (парна кількість) людей 8, 10, 12..., а у дівки дома усе пара ждала.

Заходячі до хижі, староста із сватачями питау ци піч тепла, сідали котре куда. Дивилиса на лампу, ци випуцувана, просили води пити, аби виділи ци є свіжа, і виділи, ци дівка є чямна (тут, роботяща) ци пуста. І казкуючі про погоду, про роботу, про усяке, староста зачінат свати і кажет: «а слухайте, люди добрі, ви нас до хижі прияли, али ви нас ни звідали, чьо ми пришли?», а сватачі невісточи видказуют, «а били-сти пригнали якус дитину, ми звідали би, а ви люди дорослі та й нам бети казати».

І як у полянських лісах жила куніця, а полянці були великі кунічярі, імняли (повили) куніці, шкуру продавали панікам на гулярь (комір), бо була дуже шукана і плачена, староста легіня кажет: «ідучі дорогоу, ми виділи слід вид куніці і, ідучі за тим слідом, душли-сми дод вашуй хижі, і наша куніця заприталаса дес у вашуй хижі, і просили би-х вас аби-сти нам подали або нас лишили шукати куніцу». А сватачі дівочі видказуют, «ми ни виділи ніяку куніцу, шукайте та й, аж найдете, беріт сі». І на кунці сватачі легіневи кажут: «но ми ни шуками куніцу, али шуками симу легіневи пару». І берут сватачі дівочі та й справляют (вказують) на стару бабу і кажут: «Може сіся». Легінь видказуєт: «Ніт». І так справляют усі жунки із хижі, а на кунці кажут: «Но, у нас булше нема, лиш одна на пічі, за горном».

«Та спраути нам і тоту». І кличют дівку із печі та й звідуют легіня: «Сіся би була». А легінь радий кажет: «Сіся, сіся».

Тепер, як нашли дівку, берут тих двох, убирают у дрантя (одяг) воуняне: капчюри, гачі легіневи і плати дівці, дранти (сорочки), кіптарі, петеки (сардаки), тапалаги (рукавиці) і шапку баранячу легіневі та платок воуняний дівці. Кладут тих двох молодих, аби сі подали руки та й аби са вицулували.

Сором, ни сором, нема ште робити, гия слухати старих, подают сі руки у тапалгах, цулююцца і сідают одно коло другого на припічок та й слухают, ште са говорит далі.

І зноу кажет староста легіня: «Слухайте, люди добрі, ште ви суй дівці даїте у віну?» І старіня дівочя, аж була бідна, давала бідно-мало, але аж була май богата, казали: «Ми даїме пару волу, дві корови, двадцїть овец та й на сису маржину земні літовати і зимовати». І тепер сватачі дівочі звідуют: «Но, ми вам иркли (казали), ште даїме, а ви ште даїте вашиму синови?» Аж легінь був богачь давали много, як тоти дівці, але, аж був бідний, казали так: «Ми вам даїме такого чоловіка, што такий руки імаєт, што на полонинах, у лісах, у потоках – на кождум місті заробят гроші». І казкуючі, сватачі розмірюют горівку, говорят, ци ідет легінь на зятя, ци дівка на невіску, хто будут куми, стягар, дружка і на коли свальба.

На другу днину обоє молодих ідуд на кроу, шукают стягара, стягарь шукат сі дружку, а куми були хришельні (хрещені батьки), аж дівка ішла на невіску, куми були князеви, аж легінь ішоу на зятя, куми були дівочі.

Запик

Як давно у селі не було пікарні, шукаласа кухарька, котра імаєт (має) пічі колачі, хліб, приготовляти іству на свальбу.

Трьома днями науперед приходила кухарька і уперед того, як зачінала пічі, робивса запік.

Коли робивса запік, уже зналоса котрі куми, стягарь і дружка. Легінь робив запік у себе дома, а дівка – у себе.

Запіком кореговала (керувала) кухарька і на запіку були: князь, невіска, дружка, стягарь, старіня молодих, сусіди і пораз куми. Уперед того, аби прийшоу тримбіташ із трембітоу, гонила кухарька молодого, аби ішоу утяти чотири чупки-бигарчіки (колики) дубові, аби набиу на чотири стіни, де імаєт бути свальба, а на тоти чюпки клала молода чотири колачіки, які испекла кухарька.

Пуслі того давала молодим відро і один колач і гонила їх принести води із потоку.

Ішли обоє молоді на потук, і метау молодий колач на воду, а молода імняла (ловила) тот колач у відро, так три рази, а у третій раз не імняла молода колач, лишала, аби ішоу долу водоу, і із сим колачем пушло їх легінство і дівоцтво.

Із повним відром води приходили молоді ид хижі, клали воду на стул, де була вішка (пучок, букетик) із васильку і крішпану, один погар із медом і олячьки (пляжки) із горівкоу.

Брала кухарька у блюдо грани, тімняну, бічок великодних (свячена лоза), клала під поруг, через який переходили князь, невіска, стягарь із водоу, дружка із погаром із медом, і ішла на угол (кут) вид схуд сонця. Трембіта зачінала тримбітати, дружка мастити кождий угол медом а стягарь сятити водоу ни лиш угли, але і людей, котрі були там, і так, обходячі хижу, мастят і сятят усі чотири угли. Трембіта трембітає, а дружка, стягарь і другі, гулюкают і крічат: «Гей, люди із горий, берегу, потоку із лугу, близкий і делекий, подьте на свальбу, подьте на свальбу, подьте на свальбу».

У сес час тоти, што остали у хижі, співают та іграют із столом, п'ют горівки, клонят куруз (крізь) оконце із тими, што обходят хижу, і як дадут олячку із горівкоу вон, булше назад не дустают.

І, як обишли три рази хижу, ідуд до невіски і роб'ят усе так.

Як закунчівса запік, берет кухарька воду, мед та й горіуку із запіку, сиплит у одну олягу, даєт молдим пити, сятят камори, де бет свальба і де бет са іства приготовяти, а решту причют і будут сипати у купіль, коли са учінит дитина та ї будуть купати.

Як закунчівса запік за сі три дни, попри другі гії (справи) яких імают, молдий із молодоу ходят за родами (родичами), сусідами і усі познаковні (знайомі), кличют на мінь-свальбу, кажучі так: «Просиласа наша старіня і ми са дуже файно просими, аж бете імати дяку і нас са ни побоїте, будьте такі добрі та прийдіт заутри на мінь» (хто приходиу на мінь, ішоу і на свальбу). А газди видказовали: «Прийдеме, прийдеме, най вам Бог помогат».

Дниноу уперед вінчання молоді ідуд на очінаші сповідатиса.

Уперед сповіді пуп звідуют молодих, ци знают Богу са молити (Отче наш, Богородичку і Вірую). Аж ни знали са молити Богу, пуп ни вінчау, і так мусіла сарака (бідолаха) молода учіти молодого Богу са молити цілу нучь доу зарані.

(Далі буде)

* Збережена місцева говірка села Русь-Поляни

Дитяча сторінка

21 лютого – Міжнародний день рідної мови

Вікторія ОНОПРИЄНКО

КАЗКА ПРО МОВУ

Цю казку розповідала в дитинстві мені бабуся, а вона почула її від своєї бабусі... Колись, дуже давно, жив на землі народ. Було це сильне, красиве і могутнє плем'я. Вони дружно працювали, вирощували врожаї, рибалили, полювали, розводили худобу. Заможно жили ці люди. Та була у них одна велика біда: не мали вони мови. Зовсім не могли розмовляти, співати пісень, не могли сваритися, вимовити слів радості і любові, тому посмішка рідко торкалася їхніх облич. А винні в цьому були вони самі.

Багато років тому цей народ образив добру фею-Мову, і вона, гірко зітхнувши, назавжди пішла від них, забравши з собою слова-квіти.

Онімиле плем'я давно пошкодувало, що скоїло таке, та часу назад не повернеш, помилки не виправиш.

У тому племені, по-сусідству, жили дівчинка з довгою косою, добрим серцем і синіми, як небо, очима, та хлопчик, який чудово грав на сопілці. Хлопчик часто заходив до сусідів, щоб подивитися на прекрасні вишиванки дівчинки, а вона заслухалася його грою.

Бачачи, як тяжко горює їхній народ без мови, діти самі теж переживали, бо не могли висловити своїх думок і почуттів.

Хлопчик надумав відшукати Мову, попросити у неї вибачення за свій народ і повернути втрачені слова-квіти. Дівчинка вирішила піти з ним, бо одна голова — добре, а дві — краще. Та як же вони обізвуться до Мови, як скажуть, чому прийшли? Дівчинка вишила їхнє прохання на рушникові, він вийшов

прекрасним, а хлопчик спробував домовитись через гру на сопілці. І полилась чарівна мелодія, якою всі заслухалися.

Чи довго шукали фею діти, чи ні, того ніхто не знає. Знайшли її серед величезного поля, засіяного квітами-словами, які вона доглядала. Від пахощів цих квітів запаморочилася голова у дітей, а з вуст полилася пісня. Діти показали свої дари. Побачивши рукоділля дівчинки, почувши гру хлопчика, Мова все зрозуміла без слів. Взяла цілі оберемки своїх чарівних, запашних, різнокольорових слів і пішла за дітьми, понесла Мову людям.

З низько схиленими головами, з пошаною зустрічало плем'я Мову. Радості не було меж. Вдихнули люди аромат чарівних квітів... і заговорили, заспівали від щастя. З того часу бережуть вони слова-квіти, шанують Мову, як найбільший, найкоштовніший скарб.

Дитяча сторінка

Леонід ГЛІБОВ

ОХРІМОВА СВИТА

(Байка)

Була в Охрима сіра свита,
Так хороше пошита:
Іздаду вусики з червоного сукна;
На комірі мережечка така, що на! –
Хоч голові носити.
Дурний Охрім не вмів її глядіти,
Таскав, коли й не слід таскати.
Раз став він свиту надягати, –
Аж дивиться – рукава вже продралась.
От мій Охрім, щоб люди не сміялись,
Налагодивсь латати.
А де ж суконця взяти?
Охрїмові невдвовижу!
«Ми знайдемо! – він каже сам собі, –
Рукава трохи обчиряжу
Та й поможу журбі».
Зробив
І свиту знов надів.
І хороше йому здається,
Хоч руки й голі до локіт;
Так он біда: куди він не поткнеться, –
Усяк од реготу береться за живіт.
Розсердився Охрім, що з його так глузують.

«Тривайте ж, – каже, – коли так,
Зроблю ж я осьде як...
Нехай дурні собі пустують;
У них, видно, жуки у голові...
А ми втнемо рукавця і нові,
Хіба мудрація велика!»
Охрім догадливий був парубіка!
Прехорошенько взяв
Підрізав поли він чимало, –
Якраз, щоб на рукава стало, –
Покраяв та й попришивав –
І знов рукава як рукава;
І ходить мій Охрім, неначе та проява,
Та й думає: «Ось я-то молодець,
Удався хоч куди хлопчина!»
Дурний, дурний: а на йому свитина,
Неначе той німецький каптанець!
Отак і з тим буває,
Хто чортзна-де добро своє діває, –
А там як кинеться – вертить і так і сьак,
Неначе горобець у клітці...
Дивись, згодя – гуляє неборак
В Охрїмовій куценькій свитці.

Олександр ЛУК'ЯНЕНКО

МЛИН І МЛИНЦІ

Хоч Млин прослужив громаді вже багато років, він і досі справно молот борошно. Напечуть, бувало, з того борошна рум'яних пухких млинців, їдять та й підхваляють:

— От млинці так млинці! Смачні вдалися...

А про Млин ніхто й словом не згадував.

Але літа взяли, зрештою, своє: щось старому сталося. І тоді всі заговорили:

— Ви чули, цей нікудишний Млин таки поламався! Тепер нема з чого навіть млинців спекти...

Дитяча сторінка

РІПКА

(Сценарій за мотивами народної казки)

Ведучий:

Не часто в нашій Україні
Бува, щоб ріпку хтось садив...
Але було... В одній хатині
Дідусь Панас з сім'єю жив.

Раз навесні, коли берізки
Пухкі серезки одягли,
Коли дрібні зелені бризки
Так рясно на гілля лягли,

Дід порався в своїм садочку,
Доріжки чистив, тин ладнав,
Скопав землю на горбочку,
Що посадити тут – не знав.

І раптом вибігла Ганнуся,
Набрала думала води...
Підбігла, лащить: „Дідусю,
Ти мені ріпку посади!”

І посадив...
Ходив щоранку поливати,
Глядів, щоб півник не стоптав.
Бур'ян зривав, щоб їй зростати,

Ретельно ріпку доглядав.
А українські землі – диво!
За труд відплачують як слід.
І ріпка виросла красива,

Дід:

Хороша ріпка!
Блищить на сонці чепурненька,
Як мед, не скласти їй ціни,
Тугенька, жовта, величенька.
А висоти!
А ширини!

Танок сонячних промінчиків: „гріють ріпку”

Ведучий:

Дід довго нею милувався,
І знав, що він досяг мети.
Хоч шкодував, і хоч вагався,
Та все ж сказав: ...

Дід:

Пора тягти!

Ведучий:

На другий день зібрався зранку,
Неначе десь на свято йшов,
Надів сорочку-вишиванку,
До ріпки стиха підійшов.
До неї чемно привітався,
Примірявся і так, і сяк.
Але ж... як тільки не старався,
А витягти не міг ніяк.

Дід:

Гей, жінко, нумо вийди з хати,
Покинь всі справи хоч на мить.
Біжи мені допомагати,
Бо ріпка глибоко сидить.

Баба:

Ти кликав, діду?
Я хутенько,
Усе покинула й біжу.
Ця ріпка й справді величенька,
Давай тобі допоможу.

Ведучий:

Бабця – за діда, дід – за ріпку,
Разом щосили потягли...

Дитяча сторінка

Вона ж сидить в землиці кріпко –
Так витягти і не змогли.

Баба:

Онучко, чуєш? Йди скоренько!
Де ти там граєшся? Давай!
Засіла ріпка глибоченько,
Її тягти допомагай!

Ведучий:

Дівча – за бабцю,
Та – за діда,
А дід – за ріпку,
Й потягли...
Не подає красуня й виду.
Так витягти і не змогли.

Онучка:

Сірко!
Біжи сюди, собачко!
Чіпляйся за мене,
В ряд ставай!
Разом і витягнем, побачиш.
Ти тільки нам допомагай.

Ведучий:

Сірко – за внучку,
Та – за бабу,
Бабуня діда обійма,
Той тягне...
Та виходить слабо,
І успіху ніяк нема.

Сірко:

Гей, кицько, глянь, усі при ділі.
Не гай часу, сюди біжи!
Що розляглася в тому зіллі?
Ти краще нам допоможи.

Ведучий:

Киця – за собачку,
Той за онучку зачепивсь,
Вона – за бабу, та – за діда,
А дід за ріпку ухопивсь.
Дід тягне обома руками,
Командує: „Тягніть! Тягніть!”
Сам сперся обома ногами...
А ріпка смирненько сидить!

Лоби в усіх уже намокли,
Сміється сонечко згори,
А мишеня блиснуло оком
І хвацько вилізло з нори.

Миша:

Без мене тут не буде діла,
Це знає навіть дід Панас.
Буває, що великій силі
Бракує трішечки підчас.

Кіт:

Ти краще, мишко, не хвалися.
Підходь хутчіш, за хвіст бери,
Гарненько ніжками зіприся,
Повітря в груди набери...

Ведучий:

І тягнуть всі:
Мишка – за кицю,
Киця – за хвостик у Сірка,
Сірко – онуччину спідницю,
А та – бабуні фартуха.
Бабуня держить чоловіка,
Піт виступає на чолі,
Дід тягне ріпку, цупить, смака...
І... ріпку витягли з землі!
Коріннячко у жовтій глині,
Така блискуча і гладка...
Всі впали і лежать на спині,
Проте ніхто не наріка.
Сусіди вибігли із хати,
Ото вже галасу було!...
Дідусь усіх став пригощати,
Наїлося усе село!

М. Могила. «З живого джерела»

СУРІВСЬКІ ВИДАННЯ 2017 РОКУ

